

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2016. december – XV. évfolyam 12. szám

Ára: 560 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájja:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

Szótlan szó
Baán Tibor verse

3

Ne maradjunk
belülről
dísztelenek
*Lőrincz Sándor
interjúja*

5

Ártér
*Győri Andor
novellája*

10

A széles folyó
Szirmai Péter novellája

13

Csoóri Sándorról
és költészetéről
*Németh István
megemlékezése*

15

Ő lesz ígéret
Dobozi Eszter verse

20

Október végi
tisza lángok
*Péntek Imre
képes beszámolója*

29

A szent család
Antoni Gaudi: Sagrada Família,
A szeretet kapuja, Barcelona

CSIBA ZSOLT

Amikor nincs bűn...

*Ha nézzük, mi tartotta fenn
a magyarságot ezer évig,
kétségtelen az, amiben különbözik
az európai népektől.*

Kodály Zoltán

A minap egy rendkívüli, felemelő kiállítást láthattam a budapesti Múcsarnokban, Szervátiusz Jenő és Szervátiusz Tibor erőteljes munkáit, melyekkel való közvetlen találkozás elengedhetetlennek tűnik... „Virág nyílt, kopár a hegy. / Ki nevetett, ki fog..., talán... / Remélhetsz még, de egyre megy. / Szívetekben őriztetek.” – indul meg bennünk, a vak török vándorénekes, Asik Veysel dala...

Az emberiség világában – a Paradicsomból való kiűzetésünk óta – valójában mindig is a szakralitás és a deszakralitás erői csaptak és csapnak össze... A felemelt Élet fájának ősi tanítása, hogy a gyökerek, a saját szakralis-kulturális hagyomány tisztelete nélkül igazából nem lehet eljutni az üdvösséghez. Mint Bánhegyi Jób bencés szerzetes-tanár mondja: „A Fehér Ló taposta ki őseink számára a Krisztushoz vezető utat.”

*Most azonban eljutott
a művészetnek nevezett valami oda,
hogy immár embertelenné vált.*

Ebből az is következik, hogy a lélektani (pszichológusi) agytrösztök által kimunkált, úgynevezett „nemzetköziség” szemlélete – amely voltaképp egyfajta feje tetejére állított Életfához hasonlítható – igazából nem segíti, hanem éppen ellenkezőleg, egyenesen gátolja az egyetemes látásmód felé emelkedés lehetőségét.

Amikor az emberi világban „mindenki aranyos”, amikor nincs határ, nincs bűn, akkor mindent szabad (vö.: Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij: *Karamazov testvérek*), akkor a leggátlástalanabb, legszervezettebb, legerősebb, legkörmönfontabb „győz”, és előállhat az a helyzet, hogy a jó nevében felszámoljuk a jót, a művészet nevében felszámoljuk a művészetet, önmagunk nevében felszámoljuk önmagunkat, a nép nevében felszámoljuk a népet, a szeretet nevében felszámoljuk a szeretetet, a béke nevében felszámoljuk a békét... Mondják: „Haladni kell a korral! Micsoda fejlődés! A világban, hogy felgyorsultak az események!”... Azonban a fizikában ez inkább a zuhanás kísérőjelensége, míg az emelkedésé a lassulás... „Most azonban eljutott a művészetnek nevezett valami oda, hogy immár embertelenné vált. Nem szolgálja azokat a nemes emberi célokat, amelyeket hosszú évezredek keresztül szolgált. Ezért születnek ma ún. művek tartalom, gondolat és szellemiség nélkül, anyagtalan anyagokból (...) Minden erőmmel azon vagyok, hogy helyre billentsem a rendet az értékek mentén...” (Szervátiusz Tibor).

Magyar önazonosságtudatunk – főleg 500 év óta – komoly nyomás alatt áll... Elhallgatás, félremagyarázás, rágalmasz, tiltás, megfélemlítés, kifigurázás, hamis törésvonalak, divatbáhozott ál-önazonosságok mentén való kikristályosítás, szét-szórakoztatás, függésbe hozás, az „egyéniség” kultusz révén történő önzésre nevelés, altatás, elkedvetlenítés, és manapság – nem utolsó sorban – a *Harry Potter*-féle „fordítottság művek” jelzésértékű felbukkanása az ajánlott olvasmányok között... Esetleg eltöprenghetnénk azon is, hogy miért is mondta Misima Jukio a következőket: „Amikor összeomlik az erkölcs, az elnézés és a szemet hunyás kegyetlen bűnné válik.”...

Az a véleményünk, hogy korunk világméreteken hódító, természetellenes ábrándjainak kipukkanása – és a tanulópenz lerovása – után, az emberiség óhatatlanul visszarendeződik majd a maga természetes létmódjába, a népek-nemzetek-családok, szakralis alapú – nemes formájában, a gyengébbeket nem megvezetni-kihasználni, hanem őszintén védelmezni igyekvő –, hierarchikus világába, amiben emelkedettebb időszakában élt. Mindez azonban nem tévesztendő össze, a szakralis társadalomszervező eszmények lefelé tükröződő, kényszeres műpontossággal megszerkesztett kortárs visszfényével, a kimódolt „ember- és környezetbarát” felszín alatt felsejlő hatalmi rendszerének fordított hierarchiájával

A deszakralizáló-modernista francia forradalom hatása alatt álló Mihail Jurjevics Lermontov elragadó, magával sodró dionüszoszi (hélioszi) kíváncsisága, heve – „Az égi szépség nem ejtett rabul: A földi mámor vágya fűti lelkem. (...) Mint hullámverte víz. Fényével az örvénybe int. Fut már a napvilág elől...” – mára egyre nyilvánvalóbban, egyfajta „hideg dal”-ba (Henry Purcell: *Artúr király*) látszik torkollani az emberi szívekben. Majd, esetleg éppen – a „boldogító” hamisság világa okozta kiüresedés kínja által is kikényszerítve – az újra felfedezett apollóni Tűzkapun át, ismét ráhangolódhatunk Csontváry Kosztká Tivadar turáni ihletettségu *Napútjára*, ami által ha-

Tüzes trónon – Szervátiusz Tibor alkotása – fotó: Horváth Péter Gyula

zatérhetünk... Hiszen, bár a felhő ugyan betakarhatja – időlegesen – a Földet, de az Eget soha sem tudja legyőzni...

Azonban ehhez nekünk is törekednünk kell megtenni azt, ami rajtunk múlik: Ha volt kor, amikor létkérdésnek tűnik szert tenni arra a képességre, hogy a konkolyt el tudjuk választani a búzától, akkor az most van. Amennyiben képtelenek vagyunk a lehúzó, szétziláló erőt beazonosítani, és azzal – elsősorban belül – szembefordulni, akkor átadjuk magunkat neki. Alighanem mindenért úgyanúgy meg kell küzdenünk

ma is, amint őseink tették, hiszen nemzetünk ismét hosszútávra kiható sorskérdésekhez érkezett... „A globalizmus nemcsak a művészetben, de mindenben arra törekszik, hogy romboljon. Erkölcsöt, értéket, szellemet, mindent. A politikában, a gazdaságban, így a művészet minden ágában is. Ez nem vezet sehová, illetve oda, ahová már részben vezetett is. A semmihez, a nihilhez. Ez szerintem nem tartható tovább, vissza kell találni arra az útra, amely az értékeket képviseli, a művészetben pedig az örök értékekre kell rátalálni újra.” (Szervátiusz Tibor)

Baán Tibor

Szótlán szó

Kiben dobog a lét szíve?
Fűbe fában s a kiscicában
Aki szíved szomszédaként
Dorombol íme ujjaid alatt

Dorombol íme ujjaid alatt
A teremtés e kicsi szegletén
A csillagszemű konok remény
Hogy megszólít e költemény

Ha megszólít e költemény
Virágnyelvtanon túli tan
Istenig fut az áhítat
Hogy létezel az ég alatt

Mert létezőnk az ég alatt
Francis Jammes egy percre csak
Benéz e versbe hallgatag
És szótlán szó az ámulat

Szótlán szó az ámulat
Mesekönyvek tájain át
Jön a csillagnéző lány
Mosolygok rá egy délután

Mosolygok perc a délután
Amelyben vagyok s nem vagyok
Fentről nézem a Földgolyót
Ahogyan velünk is forog

Forog velünk de semmi zaj
Az idő csöndesen szökik
Az idill egy szellő tétova
Érintése a bőrömmön

Érintésem a bőrödön
Mint gyerekkori fogócska
Megvagy de itt az alkonyat
Szél kergeti az árnyakat

Szél kergeti az árnyakat
Trakl emléke e színarany
Felhő ábránd elszalad
Már várja a csillagokat

Csillagnézők megvárjuk-e
Hogy ezüstöt önt a hold
S a vasárnap megérkezik
De hasztalan a szentbeszéd

Lásd hasztalan a szentbeszéd
Ha lakatlan a föld az ég
Kihalt az ember ó-híte
A szónak nincsen gyökere

A szónak nincsen gyökere
Te légy a világ kezdete
Te légy szívem az Olvasó
Rózsafüzérrel álmodó

Öregasszonyok ujjain
Az üdvözlégyek serege
Titkokkal terhes anyaság
Titkokkal terhes anyaság

Akkor is ha e dúlt világ
Megunta már a rímeket
A költészet felesleges
Csak egy kis csoport eretnek

Csak egy kis csoport eretnek
Olvassa ezt a dúlt ígét
Hogy azértis zöldell a rét
És aranyat hint az ég

Lásd aranyat hint az ég
Hintaként jön s megy a remény
Viszi de visszahozza majd
A fényben úszó dombokat

Viszi hozza a fényt a színt
Mindazt amitől szent a hit
Hitetlen Tamás itt megleled
Hitetlen Tamás itt megleled

Pompázatos a napvilág
Sziporkázik és oly színes
Mint papírforgó ha megforog
S forognak bent a csillagok

Forognak bennünk csillagok
Múltak hitek tornyok faluk
És az Állítmány mint ősz öreg
Próféta néz a semmibe

Néz a kiürült semmibe
Hová hullt a sok szép Ige
Hol dobog most az Úr szíve?
Kiben dobog a lét szíve ?

Mindenkiben aki merész
Még tartja zsákmányát az ész
A szívvel értő értelem
Utolsó szó e végeken

Utolsó szó. Antik távirat
Az Ideákból mi maradt?
Platón emléke mint a hó
Azt susogja: takaródó

Aludjunk hiszen hó esik
Téli álmunk következik
Álomba visz a gyorsvonat
Felkeressük a csillagokat

Melyiken lenne lakni jó?
Micsoda színes vízió
Csak itt hol a nehézkedés
Leckéje minden ébredés

Minden ébredés új élet
A felejthetetlen képlet
Befut a házba fa és bokor
Híreket mond a rádió

Ó híreket új híreket
A freskókon a fellegek
Mogsokasodtak meglehet
De legyőzzük a szörnyeket

Ha legyőzzük a szörnyeket
Kisüt a nap s a földeken
A fényecset rendet teremt
És zsong és bong a rengeteg

És zsong és bong és összecseng
Minden szó ami elveszett
A vég a kezdet felé száll
Új rügyet hajt az aszú ág

GEORG KÜHLEWIND

Karácsony

Az ideák és az ünnepnapok fényének elhalása ellen lehet tenni valamit, és ha még akarunk ünnepelni és akarunk tovább élni, akkor tennünk is kell valamit. Ez a karácsony üzenete. A ünnepek témái a meditációs témákhoz hasonlóan önmagukat írják le: „tartalmuk” egyszersmind azt is megmondja az embernek, hogy mit kell tennie – már annak, aki megérti. Karácsonyt ünnepelni azt jelenti, hogy világra hozzuk a gyermeki, a Logoszt befogadó figyelmet. A karácsonyi motívumokban való elmélyülés megtermékenyíti ezt a figyelmet, amely így tapasztalja az angyalok énekét, a „jó hírt”, hogy ez – a Menny megnyílása – lehetséges az embernek. Ez elvezetheti létének eredeti állapotához, az igazi örömhöz:

„Varázs köti újra, / Mit a szokás elszakít...” (Schiller: *Az örömhöz*, Böszörményi László fordítása)

Az ünnep összecsengés, Ég és Föld összekapcsolódása, az emberi és isteni rendek közötti mindenfajta elválasztottság feloldása, tehát béke, amint Botticelli képén látható, megbékélés a Fiú, a Logosz ereje, Herakleitosz tüze által.

Krisztus születésének helye az ezt ábrázoló képek hagyománya szerint barlang vagy fából készült kunyhó, egy négyszögből és egy háromszögből (tető) álló kompozíció. Botticelli képe összefoglalja a hagyomány egész misztikáját: a barlang és a kunyhó motívum egybeolvad. Az Élet fája a barlangkunyhó mögött a Paradicsomkertre utalnak, amely a születés és következményei által ismét hozzáférhetővé válik az ember számára. Az Életfák az előtérben az egyes alakokhoz kapcsolódva jelennek meg mint zöldellő pálcák. Ezekon lebeg a Szó, egy írott szalag formájában. Ilyen pálcát tart a tizenkét an-

Szente B. Levente

Karácsonyi ének

Add meg, Uram,
a mindennapi kenyerünket –
az ünnepet, hogy
valamennyien együtt legyünk és
szeretetet oszthassunk
kenyérrel az éhezőknek.

Add meg, Uram,
azoknak a békét, kik
rég nem ismerik már a szavak értelmét –
irgalmat ossz,
hol a fegyvert félik és tisztelik!

(Bocsáss meg, Uram! Fizetniük kéne
azoknak, kik a világot
nyomorba döntik...)

gyali lény – ruhájuk szerint háromszor négy –, akik az emberi történet fölött, köztes teret képezve, félig az arany, félig a kék, a „földi” égből kört alkotva lebegnek.

A zöldellő pálcákon Életkoronák függenek, ugyanolyanok, mint amilyeneket a Géniusz (jobbra) rendel a pásztoroknak. Hasonlókat hord az előtérben látható három emberi alak az őket a központi történetől elválasztó szakadék innenső (egyben a néző felé eső) partján. A három alak legyőzött démonjai a szakadékba vesznek, s így ők maguk „alkímiai” nászukat ünnepelhetik géniuszaikkal. Az út a szakadék innenső partjától (a nézőtől) éles kanyarokkal vezet József alakjához, és onnan tovább a gyermekhez és Máriához. József fölött egy angyalkéz nyúl be a kunyhó négyszögébe, rajta Életpálca a szó-szalaggal, amely a meditáló József fölött lebeg; a szemközt álló, jobboldali oszlopból egy hasonló pálcát tartó kéz nő a négyszögbe.

A gyermek Krisztus imádása – Botticelli festménye

A szakadék túlsó oldalán lévő történés teszi lehetővé az alkímiai nászt az innenső oldalon: így lehetne értelmezni a kompozíciót. A világ négyrétegű: arany menny, kék ég, a szakadék túlsó és innenső partja. Mindenütt angyali lények közvetítenek, a közvetítés a központi történésből indul ki, a meditálóból. Ő adja az indítékot a fenti angyalkörnek és a három angyalnak a kunyhó tetején, hogy helyreállítsák a felső és az alsó világ egységét. Ez az égi lajtorja. A három angyal (ruházatuk erre vall) azonos azzal a hárommal, akik az alkímiai nász résztvevői. A középső a tetőn az Élet köny-

vét tartja kezében, a másik kettő is abba néz, és a könyvben az előtérben lévő emberi alakok neve áll. Így érthető a szószalag is: az az ember igazi neve. A tetőn két angyal életpálcát tart szalag nélkül, a középsőnek azonban a könyv van a kezében; lent az alkímiai násznál a pálcákat szószalag díszíti. A képnek egyetlen részlete sincs, amelynek ne lenne értelme.

Georg Kühlewind: *Karácsony, Az ember születése; Székely és Társa Kiadó, 1996, Fordította: Böszörményi László.*

Ne maradjunk belülről dísztelenek...

Adventi találkozás dr. Rumszauer Miklóssal, ifj. Bellai Zoltánnal és Pongrácz Mátéval

„Az advent voltaképpen ébresztő, s boldog lehet, akihez eljut ez a kiáltás az éjszakába: ébredjétek, mert jön a vőlegény! Isten ugyanis számtalan módon és szakadatlanul jön, de csak az ébren lévőkhez. Ő nem dörömböl, nem erőszakos. Csak a nyitott emberekkel kezd párbeszédet, akiknek van ideje az Ő számára.” – Balás Béla kaposvári megyéspüspök Ünnepek című kötetében vallott így advent titkáról. Azt már csak magam teszem hozzá, az adventi párbeszédkereséshez elengedhetetlen a csönd. S mivel mindannyiunknak szüksége van lelki erőforrásra, mesterségesen kellene lelassítanunk önmagunkat, hogy rátaláljunk a csöndre. A csöndre, amely jótékonyan hat az egyházi személyekre is, jöllehet beszélgetőpartnereimnek ez az időszak már valódi nagyüzem. Dr. Rumszauer Miklóst, a kaposvári Szent Margit- Szent József-templom plébánosát, Pongrácz Máté kaposvári evangélikus lelkészt, valamint ifj. Bellai Zoltán kaposvári református segédlelkészt arra kértem, beszéljenek az elcsendesedés, a töltekezés lehetőségeiről, az ünnepvadász misztériumáról, s arról, hogy miként kezelhetjük az ellenoldal ármánykodásait.

PONGRÁCZ MÁTÉ: – Valóban nem könnyű ma elcsendesedni, nagyon hangos körülöttünk a világ, ám azért akadnak nagyszerű lehetőségek. Ilyenek az adventi látogatások. Idős emberekhez kopogtatunk be, hogy egy-egy csomaggal lepjük meg őket. Óriási élmény ez nekik és nekünk is. Váltunk néhány szót, örülünk egymásnak. Ebből mi is táplálkozunk. Nem csak a csend fontos, az öröm még fontosabb lehet ebben az időszakban, ám ezért tennünk kell. Ha az öröm, az örömozokozás ránk talál, akkor a töltekezés újabb formájával találkozunk.

– *A Bellai családban miként van jelen advent idején a csend, a készülődés, amit, gondolom, szüleidtől hoztál magaddal? Szerencsés helyzetben nevelkedtél, hiszen lelkési közegben „szocializálódtál”...*

IFJ. BELLAI ZOLTÁN: – Kétféle módon. Az egyik profán, egyszerű dolog, édesapámtól örököltem. Korán kelek én is; hajnalban 4–6 óra között megadatik a csend. Ekkor átgondolom

az előttem álló napot, s talán ekkor a legteljesebb a találkozás Istennel. Imádkozom ilyenkor, és az utóbbi időben viszonylag sokat írok is. Édesanyámtól a beszélgetések örömeét örököltem. Valóban nagy élményt jelent, ha kisebb közösségekben, őszintén beszélgetünk örömeinkről, gondjainkról. Ahogy ő, én is keresem a lehetőségeket. Az idej adventben is törekszem arra, hogy minél több alkalommal közösségben éljük meg az ünnepi csendet. Hiánycikk ez a mai világban, így a feltekert hangfalak helyett inkább a csöndet és a találkozásokat keresem, mint ahogy Máté is mondta.

...a feltekert hangfalak helyett inkább a csöndet és a találkozásokat keresem...

– *Rumszauer atya több mint két évtizede pap. Az idej adventben több vagy kevesebb idő van a töltekezésre, mint korábban?*

DR. RUMSZAUER MIKLÓS: – Köszönöm a provokatív kérdést. Az utóbbi két-három évben tulajdonképpen hagyományt teremtettem azzal, hogy titkárommal egy-két napra elmenekülök a városból a heiligenkreuzi ciszterci kolostorba. Pihenni, beszélgetni, töltekezni, imádkozni megyünk a Bécs közeli településre, ahol bencés regula szerint élnek a szerzetesek. Így az éjszaki imaórát tényleg hajnali negyed ötkor kezdik. Ellentétben Zolival, általában én éjszaka sokáig fenn vagyok, így a reggel nem az én napszakom. Ékes latin nyelven meditatív imákat zengeni, zsolozsmázni évezredes kolostorfalak között... Ennek olyan spirituális töltete és atmoszférája van, ami valóban kikapcsol, pihentet és feltölt.

Azonban nemcsak az itt rám zúduló élményből merítek erőt. Mire gondolok? Például arra, hogy advent idején is meglátogatom a Pannon Mentők szociális otthonában élőkét.

Gyóntatok és misézek, feladom a betegek kenetét. Ez mindig óriási élmény; azért, mert spirituális találkozást jelent odavinni a kiszolgáltatott Jézust a szenvedőkhöz, a kiszolgáltatottakhoz, az elesettekhez. A lelki élet metszéspontjában ezek a spirituális élmények nekem is sokat adnak, de már maga a tény is ajándék: van, aki igényli és elfogadja a szolgálatunkat.

– *Az adventi időszak újrjövetet jelent. Pilinszky szerint „Az adventi várakozás hasonlít a megemlékezésre, de valójában távol áll tőle. Valódi várakozás. Pontosabban úgy, ahogy a szeretet mindennél világosabban vágyakozik az után, akit magához ölel és örök újszülöttként a karjai között tartja.” Szeretném, ha a várakozásról ó- és újszövetségi megközelítésről beszélhetek. Van-e teológiája a várakozásnak?*

RM: – Tulajdonképpen mindennek van teológiája, hiszen a teológia Istenről szóló gondolkodást, Istenről szóló beszédet jelent. Miután minden egyes cselekvésünk kiindulópontja Isten, így cselekedeteinket – a bűnt kivéve –, vissza tudjuk vezetni Istenre. Jézus maga mondja: „Nálam nélkül semmit sem tehettek”. Ha igaz, amit Jézus mond, akkor mindenről tudunk Isten szemszögéből beszélni, így mindennek lehet teológiája. Azonban éppen a teológia nem túl sokat beszél a várakozásról. Sok mindenről nem beszél, vagy nem hangsúlyoz, ám attól még van. Isten az üdvtörténetben folyamatosan vár és vár. A Szentírás első szavai ezek: Kezdetben teremté az Isten... Tehát már a kezdetet is Ő teremti. Isten, aki mindöröktől van, várta a teremtés aktusával is. Ha azt vesszük alapul, hogy a Föld 4,5 milliárd éves, akkor Istennek örökidőktől fogva kellett várakoznia, hogy e Földet megalkossa. És ott van a teremtéstörténet: a hatodik napon Isten megteremtette az embert. Erre is várni kellett, mint ahogy arra is, hogy az ember megértse és eljusson ahhoz a fejlettségi szinthez, hogy Isten ki tudja magát nyilatkoztatni. Várni kellett arra is, hogy Isten Mózes-sal és Ábrahámmal szövetséget kössön, hogy a próféta-i ígéretek megvalósuljanak, hogy Jézus megszülessen, hogy felnőjön. Három évet kellett várni arra, hogy a tanítását átadja, három órát, hogy a kereszten meghaljon, három napot, hogy feltámadjon, s ahhoz is várni kellett, hogy a mennybe felmenjen és pünkösd legyen. Isten tehát vár, vár, vár. Szüntelenül. A Szentírásban is olvasható: „Nézd, az ajtód előtt állok, lelkeden kopogtatok.” Ez is várakozás. Isten most is vár ránk. Arra vár, hogy lelki ajtónkon beengedjük.

– *Lelkés urak, mivel egészítenétek ki?*

PM: – Én másként gondolom; nem feltétlenül Isten az, aki vár, legtöbb esetben nekünk kellene várni őt, csak mi nem tudunk várakozni. A Túróczy Zoltán evangélikus püspök igehirdetéseiből összeállított kötetben olvastam – aki teljesen másként közelítette meg az adventet –, hogy Isten, amikor a világot teremtette, tudta, mi, s hogy lesz. Tulajdonképpen az ember az, akinek mindent ki kell várni. Túróczy püspök is hangsúlyozza prédikációiban, hogy ez sajnos nem megy nekünk. Ha nagyító alá vesszük saját életünket, átgondoljuk a hátunk mögött hagyott éveket, évtizedeket, bizony sokszor vágyakozunk vissza a múltba. A jelenben olyan nehezen tudjuk az időt, a pillanatot, a helyzetet megélni; sokkal inkább a jövő mozgató bennünket. Az van a fejünkben, mi lesz holnap, holnapután, s nem az, hogy mi van most. Amikor elolvastam ezt a könyvet, ami számomra egyfajta tükör is volt, rádöbbenem: képtelen vagyok bizonyos időszakokat nyugalommal végigélni. Azt érzékelem, Isten sokkal inkább türelmes, mint várakozó. Nekem csoda az is, hogy három napig vár arra, hogy Jézus feltámadjon. Ebben inkább a türelmet látom, mint a vá-

rakozást. Mint ahogy saját életem szemszögéből is: a Jóisten türelmes hozzám, de én a hitemmel és az adventtel sem tudok ilyen türelmes lenni, hiszen azon töprengünk: milyen ajándékot veszünk, hogyan tudjuk az ünnepet megélni. E furcsa kettősség jellemzi az adventi időszakot, de mindenképpen arra kell törekednünk, hogy álljunk meg, álljunk le, adjuk meg a nap értékét, legyünk türelmesek. Sok potenciát látok e szándékban...

– *Én nem érzek ellentmondást a két személyes eszmefuttatás között, csupán némi megközelítés- és síkbéli eltolódást. Zoltán, te hogy vélekedsz?*

...*spirituális találkozást jelent odavinni a kiszolgáltatott Jézust a szenvedőkhöz, a kiszolgáltatottakhoz, az elesettekhez.*

BZ: – Ahogyan elkezdődött a beszélgetés erről a témáról, rögtön a nagyvacsora példázata jutott eszembe: az asztal terítve, a gazda, az Úristen pedig várja az embert az asztalhoz. Az pedig jön a maga indokaival, s magyarázkodik. E képben kicsit benne van mindkét dolog; az Isten számunkra elkészítette az asztalt, és testi-lelki ajándékokkal vár minket, ellenben az ember nem feltétlenül közelít felé, mert más dolga van. Ami az emberi várakozást illeti, az szerintem az adventnek egyik fogalombeli eltorzulása. Sokak számára a várakozás átalakul elvárássá; elvárom, hogy ez az ünnep ugyanolyan legyen, mint a tavalyi, a fények úgy világítsanak, ahogy tavaly. Ha az ember rádöbben arra, hogy az, akire vár, egészen idáig ott volt a kezében, az orra vagy az ajtaja előtt, akkor az is világossá lesz: ha kinyitotta volna a szemét, és úgy figyelt volna a világ történéseire, a negatív tapasztalatokkal együtt, akkor régen észrevette volna azt is, hol léphetne be Isten az életébe.

– *Amikor a keresztény-keresztény ember kitárja a lelkét, és valóban a várakozás ízével-örömeivel szeretne jelen lenni, azt is érzékelheti, hogy a diabolos, az ellenoldal, a sátán, a hitető, megpróbálja betenni a patáját családiba, munkahelyre, hogy feldúljon és szétszórjon mindent, hogy egymásnak ugrasszon embereket, hogy megmértelyezze a harmóniát. Akinek nincs tudása róla, vagy nem veszi komolyan az ellenoldal jelenlétét, attól még – tudjuk –, létezik. Nekünk, átlagembereknek hogy lehet védekezni ez ellen? Ugyanis nem mindig kristálytiszt a kép, hogy felismerjük a gonosz jelenlétét, aztán spongyát a kialakult, megmérgezett helyzetre...*

RM: – Ha már valakinek leesik a tantusz, akkor automatikusan működésbe lépnek a védőmechanizmusok. Zseniális a lelki életünk is – már akié –, nemcsak a szervezetünk, a testünk egy fantasztikusan felépített organizmus, hanem a lelkünk is. Ahogy a testünknek megvan az immunrendszere, úgy a lelkünknek is. A jól karbantartott lelkiismeret sok támadást tud közömbösíteni, kivédeni, illetve helyén tudja kezelni a támadásokat.

PM: – A dialógus szükségessége egyértelmű, az orvosság is. Ha a sátán vagy a rossz ellen fel akarunk lépni, akkor a legjobb segítség odafordulni Isten igéjéhez. Akár napi szinten is. Találkozunk vele, és merítsünk erőt általa! Tetszik a kép, ahogy Miklós atya lefestette a lelkünkben lévő immunrendszert. Hihetetlen, hogy az ember nem döbbsen rá: nem lehet úgy élni, hogy a lelkünket ne erősítsük folyamatosan. Megdöb-

bentő azt látnom, hogy szép számmal akadnak olyan emberek, akiknek semmilyen igényük nincs lelki táplálékra. Csak a testnek élnek... Ez óriási veszély, de nyilván nekünk, lelkészeknek az a feladatunk, hogy az orvosságról újra és újra beszéljünk. Ha az ember napról napra odatérdel a Biblia mellé, és nem úgy olvassa, mint egy olvasmányt, hanem mint egy könyvet, amelyben az Isten meg akar szólítani, akkor célba ér az üzenet. Az imádságban, a lelkigyakorlatokban tovább erősödhetünk, és akkor a megbántásra nem a visszavágás a válasz, netán még cifrábbat mondok, hanem az, hogy beszéljünk meg. Fontos tudatosan odafigyelni arra, hogy a lelkünket ugyanúgy kell táplálni, erősíteni, mint a testünket.

BZ: – Elhangzott Krisztus szájából az a mondat: vigyázzatok és imádkozzatok! Mindegyikre nagy szükség van, s egy idő után kialakul az emberben az immunitás; automatikusan kiszűri a negatív erőket, védekezik a gonosz támadása ellen. De a sátánnal kapcsolatban az is elhangzik: még adok neki egy kis időt... Tehát a védelemre való beállítódás mellett azért ne bizakodjunk el! Olyan pontokon is megjelenhet az ördög munkája, amelyeken nem is gondolnánk. Ezzel nem azt mondom, hogy minden sarokban az ördögöt lássuk, de legyünk nagyon óvatosak. Óriási erőnk és eszközünk az imádság, amellyel a velünk szembe érkező, meglehetősen komoly erőt képesek vagyunk visszaverni. Kérjük a Szentlelket arra, hogy képesek legyünk még nagyobb erővel védekezni! Ez az egyetlen esélyünk.

Ezért azonban rendkívül sokat kellene tennie a családnak, az óvónőnek, a tanítónak, a tanárnak, az egyetemi lelkésznek. Am nem úgy, ahogy az egyik egyházi fenntartású iskola pedagógusa tette. Azt mondta: a vallás magánügy. Szerintem nem, a vallás – ahogy dr. Semjén Zsolt még miniszterelnök-helyettesége előtt hangoztatta –, a legszemélyesebb közügy. Szóval itt tartunk, és akkor még nem szoltunk a sajtó embereket, helyzeteket manipuláló, egyházat lejárató támadásaira. Hogy adhatunk mankót a pedagógusnak e missziós területen? Aki hiszi, hogy a Jóisten nem véletlenül állított bennünket erre a hely-

re, s tudatában van annak is, hogy keresztségünk pillanatától kezdve életprogramunkká kell, váljon az evangelizáció, annak valóban misszió az élete, a munkája.

BZ: – Hadd reagáljak az első megjegyzésedre! Az a kijelentés, hogy a vallás magánügy, eleve önellentmondás. Pál apostol a római levél tizedik részében meg is jegyzi: a hit vallás nélkül értékelhetetlen. Nem gondolom, hogy magánüggé tehető az, ami meghatározza az ember teljes életét, minden rezdülését, gondolkodását; abban, ahogy megjelenik egy közösségben, ahogy beszél egy emberrel, akivel összefut, de megmutatkozik abban is, hogy miként él a felkínált médiafelülettel, mit posztol a közösségi oldalakon, milyen párt választ magáénak. Mindenütt megjelenik, az élet minden szejében. Nem rejthető el a hegyen épített város, ahogy Jézus mondja. A hitvallás lehet a legerősebb mankó; ha az ember nem csinál magának spirituális, lelki-szellemi szobát – ez szükséges, s maga Krisztus is megerősíti –, de nem zárkozhatunk bele. Hitvallásosan kell élni. Rólam tudják, hogy volt az életemnek egy piszok rossz időszaka – elnézést a kifejezésért –, amiből kutya nehéz volt felállni, de sikerült. Azoknak az embereknek, akik most kerültek ilyen helyzetbe, sokat segít, ha látják, a kátyúból fel lehet állni, az élet más irányt vehet. Az igazi hitvallók példájába bele lehet kapaszkodni, így életünk megváltoztatható.

PM: – Mindenki életében máshogy megy végbe ez. Minden embernek megvan a saját küzdelme. Szerintem nem egyszerű hitvallásos életet élni, elmondani sokkal könnyebb. Amikor esténként végiggondolom a napomat, gyakran felidéződik: noha nagyon szerettem volna hitvallásos életet élni, de ez ma nem sikerült. Ilyenkor Luther gondolata segít, miszerint este, amikor elcsendesedünk, vessük le az ömbert, helyezzük Isten elé hibáinkat, s ne gondoljuk, hogy egyetlen napot is képesek vagyunk hibátlanul leélni.

Keresztyénként vállalni kell az Úristen elhívását, ami érdekes elhívás, mert soha nem tudunk neki maradéktalanul meg-

Három királyok – Antoni Gaudi: Szent Család-templom belső tere (részlet)

felelni. Attól izgalmas, hogy ennek ellenére azt kéri tőlünk, hogy beszéljünk róla a világnak. Sokszor megdöbbenek az Úristen „lazaságán”, ugyanakkor megköszönöm neki, hogy engem is alkalmasnak tart e feladatra. Bocsánatot is kell kérni tőle, hogy nem voltam-vagyok minden alkalommal megfelelő szószólója. A másik szempont az, hogy családba teremtett bennünket az Úristen. Az óvoda, az iskola fontos ugyan, de a család a legmeghatározóbb közösség. Minden probléma gyökere itt van; hogy élünk a családban, milyen példát mutatunk gyerekeinknek, miként tudunk hitelesek lenni a szertetteink között. A gyülekezetben azt látom, hogy ha az egyes ember nemcsak a gyülekezeti létben éli meg keresztyénységét, hanem megpróbál valamilyen úton-módon a családjában is keresztyénként jelen lenni, akkor óriási erő szabadul fel. Az egyik családunk most jutott el a teljesen istentelen életből a rendszeres vallásgyakorláshoz, s mindannyian látjuk a fejlődést, az ajándékokat. Azt kell tehát elsősorban önmagunkban mérlegre tenni, kik vagyunk keresztyénként, kik vagyunk családfőként, családayaként.

Keresztyének szembetegsége, avagy szálla vagy a szememben, kedves testvérem.

BZ: – Annak idején, kezdő pápai teológusként volt egy vitám társaimmal az úrvacsorai liturgiát illetően, amelyben a bűnbocsánat-hirdetésekor elhangzik: „*Én az én Urannak méltatlan bár, de elhívott szolgálója hirdetem nektek a ti bűneitek bocsánatát.*” Azt javasolták társaim, ezt a mondatot ki kellene venni innen...

PM: – Miért?

A BZ: – Azért, mert nagy nyilvánosság előtt olyan színpadiasnak tűnik – mondták. Én meg azt javasoltam, írják át inkább az egész ágendát, de ehhez a mondathoz ne nyúljanak. Luther sem véletlenül hangsúlyozza a napi megtérést. Ezt a szolgálatot nem lehet tökéletesen végezni.

Iskolánkban látom – s ez többéves tapasztalatom –, vannak jócskán olyan családok, akik ugyan kökeményen elzárkóznak a hittől, de azt fontosnak érzik, hogy egyházi iskolába járassák gyerekeiket. Számomra is egyértelmű, hogy a család fontos közeg, olyan társadalmi egység, ahol helyükre kellene kerülniük ezeknek a dolgoknak is. Családot nem adhatunk ugyan, de értékrendet igen, ám ha valaki egyházi középiskolába szeretné íratni a gyerekét, ott már nem lehet alapozni, csak korrigálni.

RM: – A közelmúltban olvastam egy történetet: Amerikában egy teológiai professzor kezébe vett egy pohár vizet, amelynek nem ismerjük a súlyát, mivel attól függ, mennyi víz van benne, majd azzal fordult oda hallgatóságához: Hölgyeim és Uraim, hogy ez a pohár víz milyen súlyú, az attól függ, mennyi ideig tartom a kezemben. Ha csak egy percig, akkor súlytalan, ha egy óráig, akkor begöröcsöl a kezem, és ha egy napig, akkor lebénulok. Ha az a víz, amit egymás fejére locsoltak, az önök életét megnehezítette. Ha csak egy óráig, akkor már görcsöt okozott, ha átviszik másnapra, akkor bele fognak bénulni. Kéretik tehát minden este a vizespoharakból a vizet kiüríteni; a lelki szennyest oda tenni, ahova való, és tiszta lappal indulni.

– *Miközben hallgattalak benneteket, azon gondolkodtam, ha bemennék a munkahelyemre, s elkezdenék arról értekezni, tudjátok, a világ sóvárogva várja Isten fiainak megnyilvánulását, akkor minden bizonnyal hülyének néznének...*

RM: – Először biztosan.

– *Én is így gondolom. A munkahelyen minden további nélkül meg lehet beszélni, mi történt a tegnapi sorozatban, azt is, hogy ki, hol készített új műkörmöt karácsonyra, s milyen ünnepi menüsört töltött le a netről. Ám azt megosztani bárkivel is, hogy Ferenc pápa mit fogalmazott meg adventi üzenetében, na, az már felettébb snassz téma. Csakúgy, mint a bójtról való eszmefuttatás, amire az a válasz, menjetek el egy wellness-hétfőjére és győződjetek meg a lé-böjt kúra hatásáról. Ha lehet mindenről beszélni, akkor Isten országáról miért nem lehet? Az is dilemmát jelent: mennyire lehetünk szókimondóak, mert ha nem tudunk karakteresen fogalmazni, akkor langyosak maradunk, a langyosat pedig kiköpi az Isten. Nem asszisztálhatunk a badarsághoz, de azt sem gondolhatjuk, hogy nálunk a bölcsék köve. Beszédeink nem lehet kérdő, kioktató, de szűrőrendszerünkön át kell, hogy engedjük mindazt, amit Isten vár tőlünk. Pengeélen táncolunk, s akkor arról még nem szóltunk, hogy nem járt mindenki hittanra, bizonyos fogalmak a világi közegben másként hatnak...*

PM: – Amikor még magam is kereső voltam, számomra nem azok imponáltak – sőt eltoltam magamtól őket –, akik mindenáron el akarták „adni” a keresztyéniséget, hanem azok, akik megélték, s nem azt sulykolták: „*azonnal legyél keresztyén, mert csak így folyhat tovább az életed.*” Amikor lelkész lettem, s mivel ezt az élményemet megőriztem, nem folytattam intenzíven missziót, és vélhetően nem is értem volna el ezzel a magatartással a célt. Van ugyan, akinek ez segít, de lehet, hogy a legtöbb esetben inkább riasztóan hat. Én inkább Gyökössy Bandi bácsi igazát követem, aki azt írta egyik könyvében: „*Szeresd azt az embert, akivel dolgoz van. Ha szereted, megtalálod az utakat.*” Én ebben hiszek.

BZ: – Örülök, hogy nagyjából elmondtad, mit értek én hitvallásos élet alatt. Kanyarodjunk egy kicsit vissza a kamaszkoromra! Mint elhangzott, talán nekem könnyebb dolgom volt a hit és a vallásgyakorlás terén, mondván, hogy lelkészcsaládban nevelkedtem. Igen, de a keresés időszaka ettől még nem maradt ki az életemből, s Mátéhoz hasonlóan én is az ilyen, hitet próbált emberek mentén tudtam visszatérni. Egyszer egy fiatal betért egy keresztyén közösségbe, és úgy köszönt el, hogy nagyon jól érezte magát közöttünk, ez volt idáig az egyetlen keresztyén közösség, ahol nem akarták megtéríteni. Egyébként embere válogatja, ki, milyen élményre fogékonyabb. Ismerek olyan személyt, akivel ha közvetlenül közlik, „*nézd, barátom ez és ez a Biblia tanításával ellentétes*”, akkor hazamegy, s mivel van annyira művelt, előkeresi a megfelelő igehelyet. Gazdag az Úristen kelléktára, és az nemcsak Sándor kérdése, problémája, amit az előbb felvetett – nevezetesen az, hogy munkahelyen, világiként miként közelítsen –, hanem a miénk, lelkészeké is. Még mielőtt arról kezdenénk beszélgetni, hogy milyen határozottsággal és hangerővel nyilvánítsunk véleményt, szögezzük le: vannak olyan esetek, amikor a hitvallásunkat keményen ki kell mondani. Éppen azért, mert az Úristen nem a szépítést várja tőlünk. Rendre elő- és előtörnek olyan jelenségek a társadalomban, amelyek ellen nyíltan ki kell állnunk. Nemcsak azért, mert nem állnak meg az Ige mérlegén, hanem azért, mert látom, hogy rombolja a társadalmat és a benne élő személyeket.

– *És ez olykor oldalfüggetlen.*

BZ: – Nemcsak olykor... Nagy baj az, hogy mi mindent oldalfüggővé teszünk. Az ördög nem jobb és baloldali. Egyértelműen romboló esetekben nyomban ki kell mondani, hogy az romboló. Biztos, hogy várnak ránk negatív visszajelzések, köpködések, de Jézus nem azt mondta tanítványainak, hogy népszerűségi verseny győztesei lesznek. Sokkal inkább azt, hogy hitetek miatt üldözni fognak benneteket és gyalázni a nevemben. Tehát misszióként úgy szabad csak nekiállni mindennek, hogy az elutasítás is benne van a pakliban.

PM: – A kimondott szó csak akkor hiteles, ha az egyházak ki tudják mondani önmagukról is, mi az, amin változtatni kell.

– Általában nem nagyon örülünk a tükörnök. Életünkkel, hitelesen evangelizálni – hogy vélekedik erről egy katolikus pap?

RM: – Egy bibliodráma-pszichodráma kör vezetője vagyok másodmagammal, s amikor a közelmúltban készültünk az utolsó, közös munkánkra, akkor elhangzott egy aforizmaszerű, frappáns mondat. Társvezetőm Ferenc pápát idézte: „Tégy úgy, mint Isten! Légy emberré!” Ennyire egyszerű: legyél teljesen ember, mert Isten is teljesen emberré lett. Légy Istenkövető emberré, jóra törekvésével, spiritualitásával, vágyaival együtt, mert ő is emberré lett.

– Mátéhoz, illetve az egyház tükréhez egy kicsit visszakanyarodva, hadd említsem meg, hogy néhány éve egy szemináriumot szerveztek a püspöki székházban. Varga László atya, a Szent Imre-templom plébánosának tanítását hallhattuk „Keresztények szembetegsége, avagy szálka vagy a szememben, kedves testvérem” címmel. Eljutottunk az ellenségszeretetig. Igen ám, de hogy valósítsuk meg? Nekem mindig komoly gondot jelent megtalálni azt a vékony mezsgyét, amely még a véleménynyilvánítást jelenti az ítélkezés helyett. Persze a gerenda-szálka esete is szüntelen feladat...

PM: – Én is úgy vélem, az az egyházam legnagyobb hibája, hogy sokszor véleményt formál másról, de önmagáról csak nagyon ritkán.

Petrőczy Éva

Adventi kapuk

– egy igehirdetés margójára –

Ti, gőg-sebezte,
szegény szemöldökfák,
megcsúfolt, tiszta homlokok,
a fenyőfűzér és a mézeskalácsillat-pólya

volna – két, zöld betűs napra –
csalóka oltalmatok?

Nem. Többet érdemeltek.
Mária méhében

érik már a Gyermekek.

Ő hoz majd nektek gyógyulást,
ki istállóban, jégkértes szalmájú
jászolban vacog,
s fölényt nem ismer:

mégis Királyotok.

– II. János Pál pápa hajlott alakjával odaállt a siratófalhoz, és bocsánatot kért elődei és a katolikus egyház által elkövetett bűnökért. Ezt ő megtette; a kép ma is előttem van, csodálatos gesztus volt.

PM: – Én nem ilyen nagy egységekben gondolkodom, hanem inkább helyszínből, a mi országunkban. Miért nem jön az ébredés, miért nem lesznek keresztyénné emberek? Sokszor mi vagyunk a gátjai ennek; éppen azzal, hogy képtelenek leülni az egyházak képviselői egymás mellé. Olyan jó hír, hogy Kaposváron ez működik, hogy katolikus, református testvéreinkkel le tudunk egy asztalhoz...

RM: – A keresztyének szembetegsége kapcsán eszembe ötölt egy frappáns Simon András-vers. Andrásnak nemcsak a grafikáit kedvelem, hanem a líráját is. Azt írta: „Alapvetően semmi rosszat nem találok benned, / kivéve egyet, / hogy jobb vagy mint én, / és ez nehezen megbocsátható.”

BZ: – Bölcs a mondás: először a saját házunk táján söpörgessünk... Valóban hajlamos az egyház azt hirdetni: mi, itt a templom falai között vagyunk a szentek és a megtértek, odakinn pedig a bűnös világ. Ehelyett azonban mi, lelkészek ugyanúgy gyarló emberek vagyunk. Annyi a különbség közöttünk, hogy mi ezt tudjuk, és ezért tripla felelősségünk van. Hadd világítsak rá egy hibára!

Divat keresztyén pozícióból azt hangoztatni, hogy, ne szóljon már mindig csillogásról a karácsony. A fényekről és a díszletről, merthogy az Úrjézus is egy egyszerű, kopott istállóban született meg. Igen, de a földre leszálló mennyei udvartartás, az angyali kar is ott volt, s a betlehemi csillag mutatta az utat.

Ilyen díszletről álmodni sem merünk! Nem azzal van baj, hogy advent idején kivilágítjuk Kaposvárt és más városokat, hanem az, hogy ha belülről dísztelenek maradunk, ha belül nincs világítás...

LÓRINCZ SÁNDOR

Joseph von Eichendorff

Karácsonyjé

Üres a piac, s utca mind,
Nézd, halk házak fényosrát,
Ünnepérezet fog el amint
Közleíken járok át.

Csupa szín a játszi árny is
Az ablakok üvegén,
Ezer piciny fiú-lány hisz,
Ezer szívben gyúl remény.

Elmaradnak a szűk falak,
Ki tágabb térre érek,
S köröttem égi fény szakad.
Végtelen csöndes ének.

Amely kélt a csillag alól,
Zöngette magány hava.
S most csodásan szólva szól,
Ó, szentséges éjszaka!

NÉMETH ISTVÁN fordítása

GYÓRI ANDOR

Ártér

Szájában vitte a kölykeiket egyenként az emelkedő víz elől biztonságosabb helyre. Esős időszak volt, ilyenkor a folyó gyorsan kilépett a lapos ártérre. Nagyon széles volt az ártér, mégsem volt könnyű jó helyet találni a kölyköknek. Sehol egy bokor vagy fa, az egész ragacsos, sáros csupasz föld. A nagyobb gödrök környékét kerülni kellett, mert ott a víz visszahúzódása után mindig megjelentek a botos emberek a bennük rekedt halak után kutatva. Azoktól a kutyák féltek, mert a botosok öt-hat fős csapatokban járták a partot. Hangosan kiabálva és a botokkal hadonászva tartották távol a kutyákat, és kíméletlenül ütötték azt, amelyik közel merészkedett. Egész jó méretű halakat lehetett időnként találni, így mindegyik fél igyekezett előbb odaérni. A férfiak a mélyebb gödrökhöz kis árkokat ástak a víz gyorsabb levezetésére. Néha ez hiábavaló munka volt, mert kiderült, hogy még sincs bennük hal; a víz annyira iszapos volt, hogy nem lehetett a gödör aljára látni. A kutyák tisztes távolságból figyelték, mi történik. Más enni-való nemigen akadt számukra az ártéren. A város szennyvíz-csatornájának a kifolyásánál patkányok éltek, de azokat nehéz volt elkapni.

Sötétedés után, amikor a botos emberek már eltűntek a partról, a kutyák próbálták meg befejezni, amit azok elkezdtek. Szimatolva aprólékosan végigkutatták az árteret elpottyantott hal vagy egyéb ehető maradványok után kutatva. Így ment ez napról napra. Ha pedig nem volt árvíz, a kutyák birodalma volt az ártér, akik életüket a kóbor falka törvényei szerint éltek.

Volt egy másik ellenségük is, különösen a kora délutáni órákban. A gát város felőli oldalán a játszóteret utcagyerekek lepték el. Zsebeiket jól megpakolták kövekkel, majd a gáton átzúdulva lerohantak az ártérre, és megdobálták a kutyákat. Amikor aztán elfogyott a kavics, visítva futottak vissza az ellentámadás elől, és a mászókékon kerestek menedéket. A kutyák egész a játszótérig üldözték őket, ott egy darabig csaholva keringtek körülöttük, de hamar visszamentek a túoldalra, mert nagyon jól tudták, hogy az nem ez ő területük.

Valószínűleg már évek óta tartott ez a hadüzenet nélküli háború vagy inkább mindkét fél számára izgalmas, ugyanakkor mókás időtöltés.

Így hát az anya a töltés lábához sem vihette a víz elől a kölykeiket. Végül egy, a korábbi áradások által lerakott fatörzset talált, amelynek belső, íves oldalán sok hordalék gyűlt össze. Ez alkalmas helynek látszott, mert csak a különösen magas víz érte el. Annyi baj azért volt vele, hogy elég közel volt a töltéshez, de jobb lehetőség híján mégis ide hordta egyenként a kölyköket, mind a négyet. Eredetileg több volt, de csak ennyit tudott megvédeni; néhány eltűnt, míg ő táplálékot keresett magának. Szopósak voltak még, azért már mászkáltak az alom körül, és birkóztak egymással. Az anya a korhadt fatörzs védelmében fészekszerű mélyedést alakított ki a hordalékból, amelyben mindannyian elfértek. Amikor már mind ott volt, lefeküdt, és a kicsik mohón szopni kezdtek.

*Szaglászva és minden neszre fülelve
bóklászott a kavicsos, sáros, helyenként
erősen süppedős fövényen.*

Teje éppen csak elég volt a négy kölyök számára, ehhez is minden éjjel át kellett mennie a gáton a városba, hogy a szemétkukacához. Mohón falt, csak azt rágtta meg, amit nem tudott egészben lenyelni. Ha elfogyott, ami ehető volt, vagy talált egy nagyobb darabot, amit a szájában is vihetett, akkor azonnal indult vissza megnézni a kicsiket. Léptei, lihegése hangjára ilyenkor a jól ismert vinnyogás fogadta. Végignyalogatta a kölyköket, majd lefeküdt pihenni, vagy elkezdte enni a szerzett kenyeret, csirkemaradékot. Egy-egy éjjel néha többször is portyára kellett mennie a töltésen túlra, ha nem tudott eléggé jóllakni.

Miután a kölyköket biztos helyre vitte és megszoptatta, elindult, hogyha enni-valót nem is talál, legalább igyon a folyóból. Szaglászva és minden neszre fülelve bóklászott a kavicsos, sáros, helyenként erősen süppedős fövényen. Az ártér szinte teljesen kihalt volt, a kutyák valahol hűvösbe húzódba aludtak, csak a sirályok szálltak le elvéve a parton. Semmi ehetőt nem talált, még egy elhullott madarat sem. A folyó

felé keresgélte tovább az egyre mélyebb gödröket kerülgetve. Közeledtére néhány béka csobbant a vízbe, azokkal nem törődött. Ivott, aztán elindult a part mentén fölfelé. Hamarosan kis lapos dombhoz ért, amit az egyre emelkedő víz már csaknem teljesen körbevett. Fent elszenesedett fadarabokat talált, és elhagyott tábornót jellegzetes szagát érezte. Szimatolva és a kihűlt paraszat szétkotorva módszeresen átkutatta a tűzrakóhelyet és környékét, de csak pár megégett halfarok volt a zsákmány. A belsősegeket és a halfejeket a sirályok már széthordták. A haldarabokat felfalta, majd mintha egy figyelmeztető hang szólalt volna meg benne, hirtelen megindult vissza a hely felé, ahol a kölykeket hagyta. Messzire került, jóval látó- és hallótávolságon kívül volt a korhadt fatörzs. Útközben egy-egy pocsolyánál megint ivott, aztán egyre gyorsabb iramban futott tovább.

Rossz érzése támadt, amikor már a kölykök nyüszögését is meghallotta; más volt, síróssabb volt az a hang, mint amihez szokott. Egy szökkenéssel a rönk belső oldalán termett, és a kiskutyákat kereste. Azok anyjukat hallva a hordalék mélyéről másztak elő. De hol van a fekete gombóc? Gyorsan végignyaldosta a meglévő hármat, és azonnal keresni kezdte a feketét. Szétkotorta az almot, megpróbálta arrébb gördíteni a rönköt, gödröket kapart körülötte, de a feketét nem találta. Idegesen futkosott a környéken, ugatva hívta, szimatolva kereste, a fekete gombóc azonban nem volt sehhol.

Zsivaj támadt a gát tetején. Egyre több ember gyűlt ott össze, kisebbek és nagyobbak. Ez tovább nyugtalanította. Ösztöne azt diktálta, hogy hagyja a keresést, és menjen vissza a meglévőkhöz. Védelmesen eléjük állt, és a gáton gyülekező hangoskodó embereket figyelte. Ekkor csendesedett a tömeg, valaki kivált belőle, és előrenyújtott kézzel bizonytalanul lépett néhányat lefelé a töltés oldalán. És akkor meg-

látta az ember kezében a fekete gombócot! Idegesen ugatni kezdett, támadóan előreugrott, majd azonnal hátrált is. Az ember nem mozdult, kinyújtott kezében ott volt a kis fekete. Az anyakutya megindult tétovázva, de rögtön meg is torpant. Hogy bízhatna egy emberben, akivel eddig mindig csak rossz tapasztalata volt? Hogy bízhatna egyáltalán valakiben? De a fekete ott van a kezében! Nem hallja a hangját, nem látja, hogy mozog.

Az ember lejjebb jött, és mondott valamit biztatóan. Ténné már le, és menne onnan! De nem, csak tartja a kezében. Az anyakutya fájdalmasan csaholni kezdett, de nem mert közelebb menni. Másik három kölyke a fatörzsnél várta. Ekkor meghallotta a kis fekete vinyogását. Meg is mozdult az ember kezében. Lépett néhányat tétován a töltés felé, ugatott, várt. Az ember nem jött tovább, csak beszélt halkán. Még mindig nagy volt a távolság közöttük. Most többet ment előre, de aztán vissza is ugrott. A fekete gombóc egyre nyivákkolt, hívta az anyját. Nem várhatott tovább; fejét hosszan előrenyújtva, szinte kúszva, de ugrásra készen közeledett a kinyújtott kezéhez. Már csak három ugrásnyi volt a távolság. Megállt, tétovázott. Ki tudja, milyen csapda lehet ott? Miért nem teszi le? Megint lépett néhányat, egyetlen ugrásra volt már a kölykétől. Az ember ekkor lassan letette a gombócot a földre maga elé. Az anyakutya megremegett, minden idegszála megfeszült. Egy ugrással ott lehetne, de közel az ellenség. Az ember végre feljebb lépett egyet a töltés oldalán.

Ami ezután történt, egy szempillantás alatt játszódott le: a kutya teste kinyúlt a levegőben, szájába kapta a kölyköt, és máris lent volt a töltés lábánál. Ott megállt, egy pillanatra visszanézett, majd ügetve megindult vissza a fatörzshöz. Biztosan nem hallotta a töltésen összegyűlt tömeg felszabaldult moráját.

Szilágyi Károly

A lovakról és kutyákról

Öt és fél éves kis unokám világraszóló igazságokat mond ki mostanában. A minap például hallja, hogy telefonon vitatkozom valakivel. Odasomfordál az anyjához és halkán ezt mondja:

– Nagypapa veszekszik valakivel. Biztosan neki van igaza. Anna – említettem már? – igen okos gyermek.

De nem az eszét jöttem most dicsérni. Az ösztönét. Romlatlan, gyermeki ösztönét, amely a világ legtermészetesebb dolgának veszi, hogy ha a nagyapám vitatkozik valakivel, akkor csak neki lehet igaza, hiszen az én nagyapám. Merthogy egy családba, egy szövetségbe tartozunk – ténné még talán hozzá, ha mindenáron magyarázni kellene a nyilvánvalót, és ha tudná a kis drágám, mit jelent az a szó, hogy szövetség.

Tétován kutatok gyermek önmagamban: bennem vajon megvolt-e ez az egészséges ösztön? Nem valószínű. Háborúba beleszületni önmagában sem valami lélekemelő dolog, háborúban kisebbségi sorba születni pedig annyi, mint kezdettől fogva és magától értetődő természetességgel nyesegetni a lélek szárnyait. Lent éltünk a Délvidéken. Egy rövid időre még „visszatértünk” – úgy tanultam meg beszélni, hogy egyik kedvenc dalom a *Horthy Miklós katonája* *vagyok* volt –, aztán vég-

képp elszakadtunk; negyvennégyben anyám majd szívszélhűdést kapott, amikor a zsúfolt vonaton váratlanul rázendíttem ugyanerre a nótára – ennél kisebb vétekekért is végeztek ki embereket akkoriban a Bácskában.

Minden sarkon, minden kirakatban, minden újságosbódén ott rikített valamilyen formában a szabadság szó, mi pedig naponta százszor ezt hallottuk szüleinktől: nem szabad magyarul beszélni, nem szabad elmondani, miket beszélünk otthon, nem szabad magunkra haragítani a szerb szomszédot, nem szabad, nem szabad...

Nem rovom, dehogyis rovom fel nekik: csak a túlélésre tanítottak bennünket. Túl is éltük a háború végi szörnyű időket, és később már valamivel jobb volt. Csak éppen közben mélyen belénk ivódott a félelem. És, noha ezzel akkoriban még természetesen nem voltunk tisztában, csöppnyi gyermek korunkban megtanultuk a lovak szemével látni a többséget. A ló ugyanis, ez a hatalmas jószág – jóval később olvastam erről valahol –, állítólag sokkal nagyobbak látja az embert a valóságosnál, ezért viselkedik kezes bárány módjára, ezért hagyja, hogy befogják, ostorozzák, meglövegolják. A kutyával szemben, amely viszont sokkal kisebbnek lát bennünket,

ezért mer velünk szembeszállni. Nem tudom, mennyi igazság van a dologban, tény, hogy mi magunkat igen-igen kicsinek, cseppnyit talán bűnösnek is, a többséget meg nagynak, hatalmasnak láttuk, egyesek jóságosnak és kegyesnek is, amiért élni hagyott bennünket.

Ebbe azért az is beletartozott, hogy a minket körülvevő világ – az iskola, a sajtó, a pozitív példák sora – ugyanakkor szakadatlanul azt sulykolta belénk, hogy a többség nem ellenség. Máig is vallom: nekem a szerb, a román, a szlovák nemzet nem ellenségem. Nekem azok az egyes szerb, román, szlovák, nemtudommilyen tanítók, papok, politikusok, kávéházi konrádok által elhülyített más nemzetiségűek az ellenségeim, akik orbitális tudatlanságukban megkérdőjelezzik, hogy őseim jussán jogom van itt élni, meg akarnak lovagolni vagy el akarják venni, ami az enyém.

Térjünk vissza egy percre a kutyákhoz: akár kisebbnek látják a valóságosnál, akár nem, normális körülmények között őket sem arra készíteti az ösztönük – korszerűbben fogalmazva: ők sem arra vannak beprogramozva –, hogy megtámadják az embert. A kutya csak a magáét védi: a területét, a családi házat és a kertet, csak azt támadja meg, aki „illetéktelenül” értsd: a gazdi távollétében behatol oda.

Két kivétellel. Az egyikről, a harci kutyáról nem beszélek: ő szerencsétlen idomított, manipulált jószág, ösztöneitől és eredeti kutya mivoltától igen messzire rugaszkodott profi „zsoldos”.

A másikonál, a kóbor kutyánál már más a helyzet. Nem vagyok ebszakértő, de annyit megkockáztatok, hogy ha egy kutyát megfosztanak a területétől, védelmi „feladatainak” az ellátásától, következésképp megszolgált mindennapi vacsorájától is, akkor ettől a kutyától minden kitelik. Jobbik esetben a piacok környékén ólálkodik naphosszat behúzott farkokkal, szánalomból odavetett koncot lesve, esetleg kukákat borogat fel, mert szalámivég illata csapta meg az orrát belőlük, netán fosztogató hordába „szerveződik” kiálló bordájú sorstársaival, rosszabb esetben pedig minden látható ok nélkül belemar egy sivalkodó gyermekbe. Bizonytalanságban élő, kivetett, kiszámíthatatlan párává válik.

Ennyit a lovakról meg a kutyákról.

Szente B. Levente

délibáb kerít

Eés az idő huszonegy perc és ezerkilencszázhetvenkettő méter

és a lélektől a szívemig ér
és ver és csitít
és merő kényszer-fal szorít, öregbit
és köröttem délibábok hada születik
és oda-vissza térít, körül kerít
és haza akarok menni
és ha kell a végállomásig
és az embertől az emberig
és egy mosolytól ölelésig jutni –

de ezt már, szinte sehhol nem ismerik.

Németektől kisajátított, jókora házban laktunk Újvidék külterületén, a Telepen. Az egykor módosnak számító házból három szobakonyhás lakást alakítottak ki, ezek egyike volt a miénk. Két másik családdal megosztott két diófás kis udvar volt a területünk, vegyes házasságban fogant satnya magyarságtudat az útravalónk. Testvériség-egységet kaptunk a reggeli zsíroskenyér mellé, internacionalizmust az uzsonnához, toleranciát az ebédhez, és mások tiszteletét a vacsorához.

Szövetség, szövetséges meg sehhol. Valami távoli szövetséges-től néha mintha jött volna egy-egy gyenge impulzus: Szabadkán élő nagynéném tízéves koromban a kezembe nyomta Illyés *Magyarokját*, máskor elsírt néhány mondatot Trianonról – de mit értettem én akkor az egészből?

Egyszer nagy dérrrel-dúrral berontott az udvarunkba egy szerb rendőr, hogy a kutyánk lehugyozta a nadrágját a foghíjas kerítésen át. A kutya, szegény epilepsziás Kicsi, nem is a miénk volt, hanem Mülleréké, a szomszédéké, apám mégis a védelmébe vette, és én – egy évvel ha idősebb lehettem, mint most az unokám – nem emlékszem, hogy magamban apámnak adtam volna igazat. Bennem bizony nem a szövetségbe tartozás ösztöne munkált, nem az apám, a családom feltétlen vállalásának öröklött kényszere.

Én, azt hiszem, már akkor megindultam az önfeladás útján. Nagy forgalom volt rajta, s az emberfolyam egyre duzzadt, duzzad ma is. Nemcsak magamfajta, többséget lovak szemével látó kisebbségi bóklászok rajta, ott van mind – s egyikük sem szembe jön! – aki elfelejti anyanyelvét, ősei hitét, értékrendjét; minden zászló alá beáll, és áhitattal hallgatja a vizet prédikálókat; besúgással, talpnyalással vagy napi kompromisszumokkal veszi meg a boldogulás esélyét; italból vagy kábítószerből merít erőt a bajok elviseléséhez; mind, aki zsigerből szavaz, aki többségként is jámborul túri, hogy meglovagolják az erőszakosabb kisebbségei...

*...mi magunkat igen-igen kicsinek,
cseppnyit talán bűnösnek is, a többséget
meg nagynak, hatalmasnak láttuk...*

Abban a pillanatban, amikor elültették benned, bennem a félelem csíráját, amikor elhittették veled, velem, hogy az én a fontos, és nem a mi, amikor kívülről-belülről bomlasztani kezdtek a hagyományosan összetartó közösségeket (család, egyház, dalárda...), amikor a magad meggyőződéséből kezdted nyúgnak érezni a közösségi kötöttségeket, tehernek a közösségi értékrendet, abban a pillanatban, amikor elvágta a nemzetedhez, történelmedhez, a kultúrádhoz, az anyanyelvedhez fűződő szálakat, amikor lélekben kitörtél vagy fizikailag is kiszakadtál ősi szövetségeid valamelyikéből – jóvátehetetlenül magadra maradtál, gyenge, befolyásolható és manipulálható, önfeladó emberke lett belőled.

Mert nincs mögötted évszázadok próbáit megért, védelmező és megtartó erő! Kikerültél a centrifugális törekvésekkel és divatokkal dacoló szeretet mágneses teréből, iránytű nélkül kóborolsz a közönyösök és pénzimádók aszfaltdzsungeleiben, virtuális világban keresel magadnak virtuális élvezeteket, nem beszélgetsz, csak telefonálsz vagy esemesezel, sajtómágnások agyamosodáiban mosatsz...

Mi lesz veled, mi lesz velünk, emberke?

SZIRMAI PÉTER

A széles folyó

A széles folyót kell átszelnem, hogy munkához jussak. Egy éve nincs munkám, kegyelemkenyéren élek. Kapok enni, elvégzek a ház körül ezt-azt. Most végre lenne munkám. A biztat: menjek, ez jót tesz az önbizalmamnak is. Reggel és este is hajó megy a túlpartra.

Korán kimegyek a hajóállomásra. Még sötét van, hideg. Egy búra nélküli izzó világít a váró teteje alatt, az épület sarkánál. Senki sincs a parton. A hajó benn áll a part mellett. Behúzódkok az árnyékba, leguggolok. Az út várhatóan három órán át tart majd.

Két óra múlva világosodni kezd a keleti égbolt. A derengés határozottabb, hajnali fényekre vált. Aztán megjelenik a nap a horizonton. Narancssárga és hatalmas. Már nem guggolok, ott áll mellettem pár ember. Egyre többen érkeznek. A hajón is mozgolódás támad: matrózok jelennek meg, előkészítik a hajót az úthoz.

A széles folyónak nem adtunk külön nevet, a spanyolok a túlparton rio anchónak nevezik. Olyan nagy, mint egy tenger. Vízyűjtőjén lévő folyók hatalmasabbak, mint a föld legnagyobb folyói. Nem látom a túlpartot, a végtelenbe vész el a tekintetem. Megrettent ez a nagyság, a méretek, a távolságok, a szállított vízmennyiség, a vízmennyiség miatt átadott erő. Nem tudok nekiveselkedni, nem tudok felszállni a hajóra. Nem a hajó lemeztetének keménységében, a motor erőssé-

gében, a legénység felkészültségében kételkedem, hanem saját magamban. Nem a hajó hánykolódása, a szél, az eső készítene ki, hanem a távolság, a távolság és a folyó erejének legyőzéséhez szükséges motorhang kergetne az örületbe: tudom, belevetném magam a folyóba. Biztosan tudom, hogy nem bírnám ki.

Csodálom, akik képesek megtenni a hatalmas utat, akiknek nem jut eszébe ez a sok elborzasztó tényező, akikben nem merül fel kétely önmagukkal szemben, akik el tudják terelni figyelmüket mindarról, amiről beszéltem.

*Megrettent ez a nagyság, a méretek,
a távolságok, a szállított vízmennyiség...
Nem tudok nekiveselkedni...*

Mindenki felszáll a hajóra: lassan, türelmesen, a legkisebb félelem vagy idegesség jele nélkül, szorosan egymás mögött haladnak a hajóhídon, odaadják jegyüket a matróznak, átlépnek a hajókorláton, majd elfoglalják helyüket a fedélzeten.

Én ottmaradok a váró előtt, a váró falához simulva, nehogy valaki észrevegyen, nehogy valaki rám kiáltson, kérdezve: nézd csak, őt nem visszük magunkkal?

A matróz rám néz, de lehet, hogy csak mellém, mögém, át rajtam, ilyen messziről ezt nem tudom megállapítani, aztán felhajtja a csapóajtót, rögzíti a tolózarat. Felbúg a motor, rezegni kezd a kikötő, a fák, a padok, a váróépület, a törött járda, amin állok. A hajó bálna teste megmozdul, megindul, lomhán kifordul a kikötőből, irányba áll, a túlsó partot célozza. Az utasok már nem engem néznek: a folyót, a dolgozó motorlapát verte hullámokat, a part távoli csücskében pár sziklát, elhagyott romos kunyhót, törött mentőcsónakot.

Ellépek a váró épületének árnyékot adó teteje alól. Kalapomat otthon hagytam, fejemet már égeti a kora reggeli nap.

Negylovas kocszi zörög el mellettem, nyikorog a szerkezet, a csapszegek, az eresztékek a végüket járják. A kerekek szórják a port, vöröses-sárgás ködbe borítják az utcát. A romos házak előtt már nyüzsögnek az emberek: elhanyagoltak, szakadt öltözetűek, borostások, élettől fáradtak, mint én. Arról beszélnek, hogy hol lehet munkát találni. Rövid időre beállok közéjük, belehallgatok a beszélgetésbe, látják, hogy híreikhez nincs mit hozzátennem, hát nem kérdeznek. Eljövök tőlük.

Nagyon meleg lesz ma is, már izzik a bőröm: olvad a hús, lecsorog a veríték a homlokon, nyakon, háton, derékon.

Betérek anyám kunyhójába. Sötét van, az ablaknyílásokat, az ajtót szőnyeg takarja. Szoktatnom kell a szememet a sötét-höz, legalább tíz másodperc telik el, amíg meglelem anyámat az egyik sarokban: ütött-kopott fotelében ül, pongyolája a földes padlót söpri, papucsában a lába meztelen.

Szeretem anyám mondatait, mert kiemelnek a körülöttünk lebegő semmiből. Most nem szól semmit, hallgat. Azt mondom:

– Kaptam volna munkát a túlparton. De nem tudok hajóra szállni, nem tudok átkelni a folyón.

Ádám Tamás

Fekete szegfűk

Anyám könyvéből

Túl hangos az első fagyott rög koppanása, mindig émelyegtél a harsányságtól. Felriadnak a magokat kereső jégtörő madarak a temető túloldalán.

A szomszédos majorban üresen kong, jajgat a rozsdás víztorony. Mi már örökre szomjasak maradunk.

Pazarlás minden gyalult deszka, évszámok, betűk kopnak. Durva kötél horzsol, hant épül, így lesz minden végleges.

Hiába kerüljük a sablonokat s állunk készenlétben, fekete szegfűk vacognak majd felettünk.

Anyám azt mondja:

– Akkor nincs más lehetőség, mint a feketemunka.

Végigsimít gyér, ősz haján. Még hozzáteszi:

– Sokan vannak így: nem bírják elviselni a motorhangot, a hajó hánykolódása miatt fellépő hányingert.

Az ajtónyílást takaró rongyszőnyeg megmozdul, valami vagy valaki bejöhetett. De nem történik semmi; lehet, hogy csak képzelődtünk. Azt mondja:

– Régen nem ismertük a depresszió fogalmát. A városban virágzó boltok működtek. Az utcák tiszták, a házak jó állapotúak voltak. Minden ház előtt glicíniabokrok virágoztak, az illat, a színek uralták az utcát. Takarékoság, jólét és előrelátás jellemezte a város lakosságát. Gyerekkoromban én még láthattam mindezt, aztán átvette az uralmat a söpredék. Úgy érkezett, mint az alattomos árvíz: először csak alig észrevehetően, buzgárként szivárgott át a védőgát falán, aztán megerősödve áttörte a gátat, és mindent ellepett.

Föltámad a szél. Hallgatunk egy sort, hallgatjuk, ahogy a szél a ház falának veri a homokszemeket. Anyám így folytatja:

– A söpredék nem kívülről érkezett, hanem országon belülről, népünk mélyrétegeiből, onnan emelkedtek ki a legalávalóbb, legkapzsisbb emberek, akik csak a mának éltek, nem törődtek a ma tetteinek jövőbe ható következményeivel. A söpredék vezetői, így a legfőbb vezető, Juárez is, igazi retorikai tehetségek: megmagyarázzák, hogy intézkedéseik a közjót szolgálják, sőt: kizárólag az ő intézkedéseik szolgálják a közjót.

Föltámad a szél. Hallgatunk egy sort, hallgatjuk, ahogy a szél a ház falának veri a homokszemeket.

Elmosolyodik. Még hozzáteszi:

– Juárez végül is úgy viselkedett, mint egy átlagember: a helyzetet kihasználva, anyagiasan. Nem lepődtünk meg, hogy diktátorrá tette meg magát, úgy gondoltuk, hogy az ő helyzetében mindenki így viselkedett volna. Persze gyűlöltük, de tudtuk, hogyha óriási fondorlat bevetésével, létünk kockázatásával sikerülne meggyilkolni, a helyére álló ugyanazt a politikát folytatná, mint ő.

Többet nem szól. Hiába figyelek, várom tanácsát. Nem tudom, mióta ülünk halotti csendben: tíz perce, tizenöt perce. A szél közben alábbhagy, lecsendesedik.

Kilépek anyám kunyhójából. A nap már a zeniten lánkol, szinte megolvasztja a koponyámat. Arra gondolok, hogy válalnék én feketemunkát, csak tudnám, hogy mit. Már ismét a főtéren vagyok, körülöttem nincstelen, tanácstalan tömeg.

Otthon rövid szóváltás (kérdés, magyarázat) után bemegek a hátsó helyiségbe, hogy gondolkozzam. Leeresztem az ablaknyílások előtt a takarókat. Ledőlök az ágyra és hallgatom a nap örült zúgását, elképzelem, ahogy roncsolja a ház falát, a földet, a port, a levegőt. Nincs ötletem. Hagyom, hogy lecsukódjon a szemem. Arra ébredek, hogy a felső ágyon N. forgolódik. Az ágy mellé lépek, megigazítom rajta a takarót. Az alsó ágyon J. nyugodtan, egyenletesen lélegzik. A oldalra fordulva alszik. Azt hiszem, éjszaka van, mert a nap nem tör át az elnyútt lepedő rostjain. Elteszem magam én is a holnapnak.

NÉMETH ISTVÁN

A szenvedély és kínlódás szorongató költészete

In memoriam Csoóri Sándor

Szeptemberi hétvége van, szombat, és Simon István szülőfalujából érkeztem haza, Tapolcára. Bazsiban minden esztendőben ilyenkor emlékezünk meg a költőről fölolvassal, együttléttel, s elfogyasztjuk legkedvesebb ételét, a pince ragulevest, amiben igazi vargánya szeletkékké főtt, s amelyhez paprikás laskát sütöttek az odaválási asszonyok. Szerintem Csoóri Sándornak is ízlett volna, ha már a közeli Cserszegtomaj hámozatlan uborkáját, zsíroskenyerét és bazaltlángon megpirult barackját is ismerte, szerette Szabó Istvánt sirató költeménye (*Búcsúztató*) szerint. Simon István életén-halálán még ma, több mint negyven év után is meghatódnak a földik, s így történik majd, nem másképp, Csoóri Sándor barátaival minden, mert emlékezni fognak rá nem csupán Zámolyon, de Óbudától Krakkóig, Somogyországtól a Csángóföldre, s tengeren túl. Míg nemzedéktársai közül sokan az ötvenedik évnapjuk körül elmentek, ő az első kötetétől számított hat évtizeden át alkotott. Pápai diákkoromban Németh László halálakor emígy kérdezett: „Ülök és hallgatózom befelé magamba: tudom-e, s tudjuk-e egyáltalán, kit veszítettünk el Németh Lászlóban?” Tétován kezdek magam is bele az írásba, s teszem fel ezt a kérdést, behelyettesítve a nagy regényíró, drámaszerzőnk és esszéistánk nevébe az övét: Ülök és hallgatózom befelé magamba: tudom-e, s tudjuk-e egyáltalán, kit veszítettünk el Csoóri Sándorban? Barátja, a Papp Árpád által görögből fordított regényhős, Zorbász biztat: táncolni kell, s a zene majd csak megjön valahonnét.

S már hallom az első versmuzsikát: édesapám utazott haza az 1954/55-ös tanévben Csoóri kötetével a Ménesi útról Badacsonyörsre, s visszanezett Kelenföldnél e soroknál: „*Megkopnak Buda hegyei, / lehull a fáknek lombja. / Az ősz, e sárga nagy darázs, / itt dong ablakomba.*”

Gyermekkoromban az *Anyám fekete rózsa* című versét édesanyámmal együtt ajánlották a figyelmembe, sőt, apám 1978-ban – édesanyja életének utolsó hónapjaiban – úgy írta levelét hozzám, a seregbe, hogy fél, nehogy bejőjön nagyanyámmért egy madár, s csőrében elvigye. (Karácsonykor jött a hódmezővásárhelyi laktanyába a távirat: elvitte az egyik – tán a legkisebb – cinke a rajból, mit a Balatonra néző erkélyén tetetett.)

Csoóri Sándor gyász híre most hétfőn ért ide. Néhány nap alatt szinte minden országos lapban írtak róla. S körülbelül ugyanazokat a szavakat mondták a nekrológ-írók, amiket én is még a kilencvenes évek közepén egy könyvbemutatón, a Balaton Akadémia rendezvényén. Hogy a Babbitstól Illyésre maradt zászlnak ő a továbbvivője. S hogy ezt köszönjük

neki. Természetesen elhárította ezt az egymondatos laudációmat. Most itt is, ott is olvasom, miket a halála folytán nem utasíthat el.

A költő negyvenedik születésnapjára nem emlékezhetek, ám az ötvenedikre már pontosan. (A *Tiszatáj* Csoórit köszöntő számát a Ménesi úton olvastam.) Több irodalomtörténet tanulmányát és üdvözlést vehettem a kezembe. Czine Mihály tanár úr lett a legemlékezetesebb, ahogy a kerek évnapokról elmélkedett. A negyvenéves korról, mikor tábornokokat, akadémikusokat neveznek ki általában, aztán, hogy a félévszázad után hogyan bizakodnak a további évtizedekben az alkotók? Az irodalomtörténet barát tudta, hogy a számítgatás és mérckelés nem tartozik Csoóri ünnepéhez, hiszen „*ő évről évre, írásról írásra megcsinálta a maga élete leltárját. Mindig szigorúbban, mint mások, az örök elégedetlenség szigorával.*” Addig is. „*Viták kísérték eddigi életét. Szélfúvásban állt mindig, golyószórásban is sokszor. Mondták nosztalgias népinek és »ugrabugrás« modernkedőnek, vélték lemaradottnak, időzavarral küszködőnek, s vallják a korszerű irodalom élére érkezettnek is.*” Úgy érzem, az elmúlt évtizedekben jöttányit sem változott Csoóri Sándor körül ez a bizonyos dalbéli hely, ahová már gyanútlanul csak egy madár mer leszállni. (A képet egy háromsoros Csoóri-versben leljük, *Önarckép, egyetlen tollvonással* a címe. E kisszerkezetet 2011-ben Pécsi Györgyi beválogatta a Csoóri Sándor legszebb versei közé.) Ötven esztendősen pedig már maradandó, az idő által kikezdetlen értékű művek álltak mögötte, elég, ha versei közül az *Idégszálaival a szél*, a *Jóslás a te idődről*, a *Berzsenyi elégiája* vagy a *Furulyacsonk a szánkon* címűekre utalok. Hadd állítsak össze egy csokrot ide a legbravúrosabb metaforáiból, költői megoldásaiból:

*Futottam én valaha tőled,
büntettelek nyíltan, titokban,
add vissza most a büntetést,
míg van öröm a fájdalomban.*

(Az ördögpillé című kötetből. 1957)

*Arcodat kikalapálom a Holdon,
kerek rézpénzen,
s magamnál hordom.*

(A Menekülés a magányból című kötetből. 1962)

*..fejemben hó emléke,
hó, hó, mintha egy katedrális vakolata
hullna csöndben.*

(A tizedik este című kötetből. 1980)

A hetvenes évek második felében szinte robbantak esszéi, fölírva nem egy szellemi-lelki apátiába süllyedt értelmiségit. A *Nomád napló*ban szereplő írások egyrészt méltó folytatásai voltak Németh László művészi érzékenységgel és igényvel írott tanulmányainak, másrészt hatásuk sem maradt el: minden gondolkodó nemzedék számára valós látetelet adott az országos bajokról, a kultúra veszélyeztetettségéről, a minőség forradalma helyett a silányság terjedő ellenforradalmáról, hogy attól kezdve a kérdéseket sem illett egy szint alatt megfogalmaznia annak, aki a közéletben akart – bármilyen szerepben – színre lépni. Huszonévesen, ekkortájt olvastam először szamizdatot, Csoóri Sándor előszavát Duray Miklós *Kutyaszorító* könyvéhez. (A történetet ismerjük, Hajdú János ledorongolta az *És*-ben azt a kiszolgáltatott Csoórit, aki nem fogadta el a védettséget. (1983. 37. sz. 3–4. p.) Hajdút aztán nem is szavazta be az istenadta nép az első demokratikus választáson a parlamentbe.) Érdekeltek a kézről kézbe adott olvasmányok. Persze nem mind, s nem csak azért, mert tiltott gyümölcsnek számítottak. Emlékszem Petri György versére Szűz Máriáról, ami már csak azért sem tetszett, mert Georges Moustaki híres-szép sanzonjának (a Joseph-nek) volt az eldurvított átírata. (Bereményi Géza Szent Józsefről és Szűz Máriáról szóló, Cseh Tamásnak írott dalszövege az általam vélt jó ízlés határain még belül maradt, keserű ének volt arról, hogy „elvitték Megváltónkat.”)

Csoóri bátor sorait hol kézzel, géppel lemásolva, hol meg – folyóiratokban sem lelve – egyenest a kötetében találtam. A *Senkid, barátod lett* az egyik legkedvesebb, legtöbbet mormolt költeményem tőle. (A vers és a költemény kifejezéseket egymás szinonimáiként használom, ám arra Csoóri tanított meg, hogy mennyivel többet s szebbet jelent a versnél a költemény. Ne verset írj, fiú, hanem költeményt. Ezt az intését is megbecsülöm.)

Első kézfogásunkra Iszkázon kerített alkalmat A költészet nap (1984/4/11) – áll följegyzéseim között: Az Írószövetség elől két járgányt is indítottak Nagy László tisztelői. A buszon Tadeusz Nowakkal Kovács Pistát látom. Most kapta meg a József Attila-díjat. A mögöttünk jövő jármű elejében Nagy Gáspár. A szélvédőn át mutatom neki a *Koronatűz* egyik példányát. Játszásból fenyeget. Várpalota után megáll a busz. (Mind a kettő.) Nehéz volna teljes seregszámlát tartani a vendéglátóipari egységben: Schéner Mihálytól Ágh Istvánig, Lázár Ervintől Csukás Istvánig, a buszon még előttem Gergely Ágnes ült az előbb... Iszkázon a Nagy László-ház avatása. A gyönyörű bolgár szobáé. Szécsi Margit tolakodónak tartja a fotósokat. Csoóri egyedül vág át a templom felé a végén... A szomszéd falu kocsmájában még alkonyat előtt egyszer összegyűlünk. Czine tanár úr üveg bort küldet a diákasztalunkhoz. Kiss Ferenc a bolgár barátaival. Aztán megint a buszon. Az a pár kedves lány, no meg a magyar írók Pestig tovább. Devecsernél szálltam le. Stoppal Tapolcára haza.

...szinte robbantak esszéi,
fölírva nem egy szellemi-lelki
apátiába süllyedt értelmiségit.

Emlékszem, Dobó Katicával és Éles Mártival fogtuk közre a magányos Csoórit percre. Kézfogását kértük a kiadványokba, megszorítva a kezét. (Akkor már igyekeztem diákfővel és szívvel számontartani, hogy a kinyújtott jobb előttem kikkel is parolázhatott. Az őrzeni való „kincses temető” sírjai, a könyvespolcokon sorakozó klasszikusaink több folyóméternyi remekművei férnek két férfitenyér M meg M betűi közé. Memento Mori!)

Csoóri Sándor

A nyolcvanas évek második felében két írónkat-gondolkodónkat figyeltem vidéki szobám kislámpafényében, hosszúra nyúlt esti olvasmányaimban. Mészöly Miklós és Csoóri Sándor nyilatkozatait, állásfoglalásait, de leginkább szépírói teljesítményeiket. 1989-ben tudtam, hogy a fiatal és lázbeteg költő írt kórházi ágyából verset Rákosinak. Még nem tudtam, hogy Mészöly Miklós pedig majd a *Jelenkorban* teszi közzé Soros Györgynek ajánlott versét. Dehogyan akarom én azt mondani, hogy a pártfőtítkárt vessük össze a nemzetközi bankemberrel. Csak azt, hogy mindkét szellemi nagyságunk kereste azt az erőt, amely a legerősebb, de egész lényünkkel szolgálható a jó ügyekért. (Szent Kristóf története és életszentsége is erről a kereső útról szól.) Csoóri szinte kölyök volt, kiforratlan költő. Mészöly őszikés remekíró, amikor gesztusát megtette. Mindkettőt nagyon szerettem és szeretem. Illyés Gyula idézte *Naplójában* Heinét, mert szerinte a német romantikus a világ talán legszomorúbb mondatát írta le: A világ kettévált, s a szakadás a szívemen futott keresztül. Mészöly Miklóssal nem találkoztam munkáim során, Csoóri Sándorral pedig többször is.

A kilencvenes években már egy űzött, több felől kapott, emberi tisztességét is megkérdőjelező támadások közepette próbált meg írónak és ép személyiségnek megmaradni. Ahogyan Kosztolányi Dezső sem volt képes feldolgozni, hogy morális alapon találtatott kevésnek és elégtelennek, úgy egyetlen esztéta-lélek sem bírhatja ki ezt manifesztálódó testi betegségekkel fizetendő zsold nélkül. Igen, a *Nappali hold* megjelenésére gondolok. A vihart támasztott szeptemberi írásra. (Hítel. 1990. 18. sz. 2-7. p.) Figyeltem a vitát, végig, de mindahány vélemény mellé odaillesztettem Csoóri Sándor *Emlékezés egy régi utcára* című költeményét, amelyet édesapám diákkori *Felröppen a madár*-példányából mindig föllapozhattam:

Kis görbe utca:

eldobott dinnyeszelet.

Köveid: fekete magok,

elleptek legyek.

Zsinagógád homloka:

kitömött borjú homloka.

Kis zsidóid pajesza göndör,

laskát lapít sovány kezük,

nincs áruházuk, csak istenük,

szél hátán jöttek Betlehemből...

...Kedvetlenségem rádtekint,

tűnődő szemem hátranéz,

zsidóleányka köszön vissza,

szeme hatágú rettegés.

Egy szalmaszál most fölrepül, –

elevenek, látjátok-e?

A kis zsidó lány sárga csontja

repül a sárga semmibe.

Anyjához száll: zöld gáz az űrben,

apjához száll: lámpaernyő a Holdon,

öccséhez száll: négyzögű, száraz szappan

egy túlvilági kirakatban.

Kis utca, kis utca, Európa

mákszem utcája, fekete

saradban a halál nyomát

gyöngyöző szemmel látod-e?

*Elköltözöm belőled mindörökre,
csak emlékeim hagyom itt:
szélmalom-fáid majd megőrlik,
madaraid majd fölzabálják.*

A hatvanadik születésnapjára nem akármilyen tisztelettel köszöntötték az íróársai. A *lélek senkiföldjén* című kötetben (szerkesztette Szakolczay Lajos), egy kivételével, minden akkortájt fontos kortárs szerző szerepelt a kézirat-facsimiléjével. Érdekes ma, gyászban is föllapozni e szépséges kiadványt. Azért írtam, hogy nem lehet teljes a lista, bizonytalannal többen keresnek, keresnek és nem találnak, benne valaki írótköltőt, ahogy én sem lelem a Papp Árpád nevet. A köszöntő-szövegek közé hadd illesszem éppen Papp Árpádét. Az ő sírja Kaposvárról található.

...Csoóri Sándor számomra érthetően, tagoltan hallgat és beszél és cselekszik. Kismesterlövészek tüzelnek rá célzott lövésekkel. Az egyetlenre, akinek van némi esélye, hogy összefogja a nemcsak szétszórtatott, hanem szét is húzó magyarságot, azokat az írástudókat, akik, mint sebezve gyógyító krisztusi lándzsát vagy orvosi szikét veszik kézbe a tollat; akit születés, tehetség, alkalom és kényszer predesztinált, hogy Illyés Gyula helyére lépjen, arra az útra, melyet a magyar szellem legjobbjai tapostak, s melyet gondosan bemértek némely országot áruló vagy szabadrabló csapatok útegei, s mihelyst mozgást érzlelnék rajt, ész nélkül lőni kezdik... Csoóri Sándor nem elefántcsont-, nem az Eiffel-tornyot, s nem is a Kremlét (ama híres órával, amelyről kiderült, nem jár pontosabban, nem mutatja megbízhatóbban a világidőt, mint a zámolyi vagy a somogyaszalói templomé), hanem szülőfaluját választotta nem csupán tudósítói kiküldetése, hanem küldetése helyéül, tudatában, hogy ezek a tornyok mindig bástyák és őrhelyek is voltak egyben. Hű ma is hozzá, amikor a déli szomszédainknál dúló véres és a nálunk zajló vértelen háború és polgárháború, mely történelmileg meglehetősen maradandóbb vagy végtesebb lelki sebet okoz, íratlan vagy írott szabálya szerint le kell rombolni, szét kell lőni minden tornyot – mindegy, hogy pünkösdi láng illetve nyelvű harang-, vagy gyilkos géppuskafészek... Kecskeméten, 1992 novemberében.” (Papp Árpád Írógép, végtelenített gyász-szalaggal című verseskötetének záró darabja. Kaposvár, 1997)

A Püski Kiadónál jelentek meg az összegyűjtött esszék két kötetben 631 oldalon (*Tenger és diólevél*). Az összegzés nyilvánvalóvá tette, hogy mindaz a próza, ami 1961 és 1994 között született, megkerülhetetlen Csoóri Sándor versei, filmes munkái és szociográfiai írásai nélkül is. S még aligha sincs rajta a tovább épülő életmű födele. Hamarosan újabb naplószerű, vallomásos kötetét adja ki egy miskolci kiadó. (*Szálla alá poklokra...*)

Húsz esztendeje vehettük kézbe – írtam 1998-ban – a *Nomád naplót*, azóta két évtized telt el, és a számadásra való készülődés ideje is Csoóri Sándor mögött maradt. Az életét nem rég még csak félig bevallani tudó költő most, új prózakötetének fejezeteiben úgy áll meg előttünk, mint aki egyetlen morális, művészi és emberi esélyt lát már csak maga előtt: a brutálisan őszinte gyónást. Írjon akár Kodályról, akár Domoikos Péter Pál szobráról, akár a NATO-ról, a Világszövetségről, a birsalmáról, a *Halotti beszédről* vagy Illyés Gyuláról, készítsen vajdasági s portugál útirajzot – egyformán jellemes és szép a beszéde.

Csoóri Sándor az Illyéstől rámaradt zászlóval magányosabb lett a kilencvenes években, mint volt az előző évtizedben. (Áttekinthetőbbek voltak ugyanis a szellem és az erőszak

frontvonalai.) „*Kilencven után megzavarodtam. A csalódásaim, a megsalátásaim, a valamikori barátaim elhidegülése vagy szabályszerű árulása egysikűvé vasalta ki körülöttem az időt...*”

A legfelkavaróbb konfessziója betegségének s a betegségek mélyebb értelméről szól. A rettenetes dolog (bárhogy is nevezük: testi kín, Isten tenyerére való esés, kimerülés, anyagcselezavar, depresszió stb.) mégis jóra fordítható (mint „tán még Mohács?” – Nagy László reménye), ahogy Széchenyi elbírta a legkomiszabb állapotát, a maga rémképeivel és rosszulleteivel együtt is, mert épek voltak gondolatai, erkölcsi ítéletei s briliánsok gyakorlatias, politikai tervei. A költő számára mint ha kötelesség volna a gróf Döblingje után a pokolból is a másoknak hozott kinccsel, tapasztalattal, s ha mással nem, pár dudanótányi sorral, de visszatérni. „*Szálla alá poklokra...*” – aki e krédós cím nyomán a költő katabázisát amolyan irodalmias fordulatnak vélné, vesse össze inkább a napi valóságról beszélő bűnügyi statisztikát, s előző kötetcímek is értelmeződnek; 1997 a szétfűrészelt s megcsonkított költőszobrok valamint a hatyúverések éve volt Magyarországon. Csak a Dunántúlon több hatyút pusztítottak el állatkínzó. (Sajnos, nem valami új felvilágosodás nevében, még csak nem is babonásak az elkövetők.)

...emberi tisztességét is megkérdőjelező támadások közepette próbált meg írónak és ép személyiségnek megmaradni.

Egy szellemellenes korban ágyútüzekből menti a költő a szépség madarát. Most ezzel az évkönyvvel. Az olvasó gyönyörűségére ilyen metaforákkal szórta teli az oldalait a szerző: „...*emlékezetes maradjon számukra, legyen az az ég kékje, a boszniai háború véres és füstös kockája, vagy éppenséggel Rilke kézelőgombja, mely egy letűnt élet elégiájától aranylik.*”

Sokan azzal vádolták Csoórit, hogy a politikusi szerep elvitte a szépírástól mint szerzőt. A költő valóban több, írásra kegyelemtelibb időt, alkalmasabb lelkiállapotot kíván magának, ám figyeljünk az elkészült, sorjázó művekre. Semmivel sem kisebb esztétikai teljesítmények ezek, mint akár a régi barátokéi, a kávéházi vagy visszahúzódón élő legjelentősebb kortársakéi.

Esszéhangja Németh László és Illyés legművesebb tanulmányait juttatja eszünkbe. Mentegetőzik, hogy közéleti gondoljai mellett mintha felkötözött kézzel tudott volna csupán írni, de mintha azt üzennék éppen ezek a sorok a gúzsból, hogy Cervantes a csatában hagyott jobbja nélkül, ballal is átnyújtja nekünk a legteljesebbet, a csonkíthatatlant: a művet. Csoóri Sándor, akár a húszas években Kosztolányi Dezső, az őt ért támadások során, művekkel válaszolt, a megkérdőjelezett emberség felett egyértelműen az alkotásban.

A lírai oeuvre-ről, amit mindnyájunk szerencséjére tartós hallgatással nem szakított meg Csoóri Sándor (mint Kormos vagy Pilinszky), még nem is szóltam. Pontosabb leletet adott ez a líra, s legalább olyan folyamatosan, mint a szív hangjait, a zörejeket s az aritmiákat rajzoló elektronikus masina, vagy mint az orvosi technika által meghaladottá vált EKG-szalag. A kilencvenes években már fölfigyelhetett a figyelmes olvasó, hogy Csoóri Sándor versben megjelenített hajnali fölriadásai korántsem „magánügyek”, hiszen ezeket a pillanatokat, órákat

az alkotások szövegszervező elemeivé tette, akár Kosztolányi Dezső a *Hajnali részegség* írásakor. (Ám utalhatnék Esterházy Péter *Függő* című regényének nyitányára is.) A *Ha volna életem* című versének következő szakaszára lapozok:

*Száműz az ágy, le a padlóra,
mintha egy ország száműzne ki
holdsütésbe, kövek közé.
Tapogatok, de nincs itt semmi,
mitől a szem kialudna
néhány napra vagy néhány évre,
mint a vulkánok. Csak egy szögfej
villan bele a merev éjbe.*

Amikor Balatonboglárra utazott le – 1997. április 11-én – a Balaton Akadémia diákjaihoz, az a napja szintén emígy indult: „*Hajnali négy. Megint a szokásos fölriadás. Megint a terrorista álmok! Egy ismeretlen, elhagyott udvarban járok, térdemig ér a gaz. A gazban egy rozsdás taliga vörösödik. De az udvart lezáró pajta olyan, mintha most készült volna el. Zavart vagyok, nem értem. Sehogy se illik össze az elbokrosodott gaz és a gondosan legyalult pajtakapu. Itt valamilyen titok lappang. meg akarom nézni közelről, hogy az új építmény pajta-e valójában. Ahogy közeledem hozzá, előbb egy kavics süvít el a fejem mellett, utána pedig egy balta, amelyet a magas gazból dobott valaki utánam. A gyilkos szerszám tompa csattanással áll bele a sárgásfehér deszkába.*

Erre ijedek föl, szinte megalázva...”

A *Hajnali részegség* szerzője s versének címe egy 2008-ban publikált költeményében bukkant föl. Jelentős őszikés alkotás már a nyolcadik X-hez közeledve. Az irodalomtörténész barát, Kiss Ferenc temetésének képeit idézi föl:

*Most gondolom el, bűnösen, későn,
hogy ez lehetett volna
a mi hajnali részegségünk, és Kosztolányi meg
kóbor násznagyunk,
akiért még egy háborúba is
elmentünk volna mind a ketten,
vőfélybotokkal, nagy ágyútűzben,
hogy Szabadkára
minden szívárvány visszatérjen...*

Csoóri Sándor a hetven esztendőjén túl éppen úgy járt, mint Illyés Gyula. A személyes, vallomásokosabb hang többször szóval megköltészetében, mint a küldetéses, az én-líra darabjai szám szerint többen vannak már új kötetében az úgynevezett közösségi létverseknél. A költő anélkül, hogy lemondana bármiről (v.ö. Babits), anélkül, hogy az igazmondást abbahagyná (v.ö. Illyés), eddigi életművét újabb könyvvel teszi teljesebbé, melyben már nem a politikus-profetikus portréját találjuk, hanem a homo morális-ét. Bárhol is leljük a versek szignálásai szerint: Esztergomban, Párizsban, Erdélyben, Krétán vagy Finnországban, a számadó nyugtalanság azt érezteti az olvasóval, hogy Csoóri mindenütt a háborúsebes Szarajevó párnájára hajtja le fejét. A XX. század végi Európa tájain így fog el meggyötört közszereplőt, írástudó művészembert a csöndes tériszony. A tériszony igen komisz érzés. Orvosi tankönyvi leírása helyett idézetért inkább Széchenyi naplóját üssük föl: „*Nem ismerek borzalmasabb érzést, mint mélység felett lebegni, amelybe az ember azt hiszi, minden pillanatban belezuhanhat. Lábtörés, sőt nyak-*

törés is semmiség...” ahhoz képest. Pilinszkynek nem kellett már szakadék fölött sem állnia, mint a grófnak 1825-ben a Pireneusokban, hogy szobájában elfogja a szeretet tériszonya. A poklot is térélménynek nevezte. A tériszony valójában pokoli táj, ahol nem lehet szeretni, se mást tenni vagy gondolni, hiszen a pánikérzés minden mást kiolt. Csoóri Sándor versében:

*A földön vagyok.
Még inkább bent a földben.
Mégis úgy szédülök,
Mint aki magas erkélyről
Kihajolva nézi,
Hogy ibolyák fakadoznak
Hanyag és bús kövek közt.*

(Az én ostoba Hiszekegyem)

Nilyenkor az ember akár négykézlábra is leereszkedne. (Négykézláb másztam... – József Attila istenhiánytól szenvedve így látatja, ebben a kiszolgáltatott testhelyzetben önmagát.) Vagy kapaszkodna valamibe. „*De sehol semmi. Már csak a bóbiskoló / ághegyek vége mozog.*” Bármibe, ami egy biztos pont. Ibolyafejek? Csoóri Sándor számára az Úr nem cetet küld, viaszul pedig nem ama jónási tök árnyát nyújtja, hanem egy hangyát vetet észre a költővel.

Már a kilencvenes években olvashattuk azt a képet, melyben a költő mezítlén nagylábujját körbejárja egy hangya, akárha a kölni dómot a turista, zarándok. Egyik legbravúrosabb hasonlatának véltem, s tartom, hiszen az emlegetett költőelőd, József Attila is minden bánatot és gyengédséget ki tudott e szorgos kis állatka segítségével fejezni: A férfifájdalmat például, mikor a költő könnyecseppjéből iszik a hangya,

Véghelyi Balázs Látomás – eltűnőben

*El kell indulni minden útra,
az embert minden úton várják.*

Csoóri Sándor

Jött a madár... Csórében elvitte.
Forog a nap, mint betonkeverő.
Valahol messze harangok zúgnak.
Őszbe csavarodik a temető.

Megjárta útját – sárban, Tejúton.
Jegenyék kísérték, hóba öltözött...
Sorait mormoljuk, ittmaradók.
Hamu és por száll a világ fölött.

Haja az égen – napernyő marad,
szemével most is felhőket kerget.
Harangok ritmusára hegedű
hangja töri meg bennünk a csendet.

s nem lesz többé kedve dolgozni. Aztán milyen gyönyörű szerelmes verse van József Attilának, amiben a kedvesével megpillantja a szabad ég alatt, hogy a bábok között elaludt egy... S mire elered az eső, szeretné, ha a szerelme nem ázna meg, indulni kell fődél alá, haza, ezért kell a hangyát elhagyni. Csoóri Sándorról jegyezzük meg ezt a kétségbeesésében is tündéri mikrorealizmusát. A térbe vesző ember, akin a történelem még taszítana is egyet, tekintetével megfogódzhat egy hangyában:

*Azt se bánám, ha csak egy hangya jönne:
Noé kis adjutánsa, hátán az út porával.
Titokban azt híhetném: hát túl vagyunk megint
valami szörnyű próbán
s megint lehet majd valamire emlékezni.*

(Huszadik századi pillanat)

*Én se keresek királyt, hacsak a hangyák közt nem,
vagy a szorgalmas halottak táborában...*

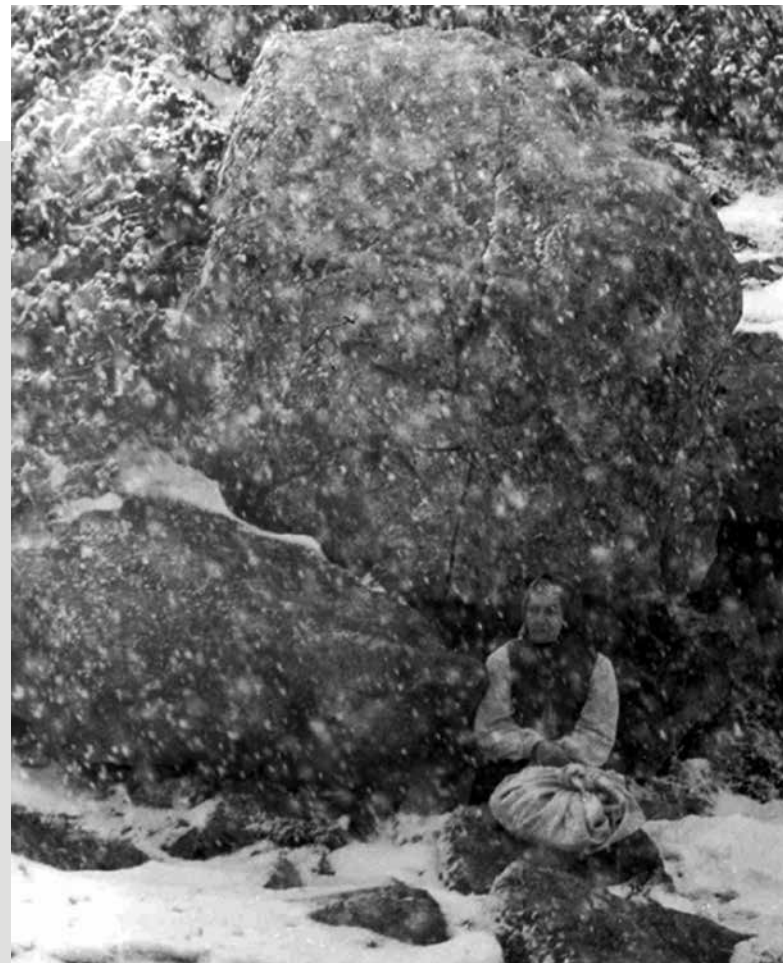
(Ki akar itt még?)

Hangyák másznak a zászlórúdra...

(Haláltánc-kíséret)

*Gondoltad-e, hogy egyszer idejutsz
e félreeső, kopár kertbe,
hol apró rejtelmek helyett
hangyák futkosnak össze vissza?*

(Gondoltad-e?)

Jelenet a Hószakadás című filmből

Azt hiszem, Csoóri Sándor régtől ismerős motívumainak tezaurszába föl kell vennünk most már ezt a kedves kis lényt, e mindig eltaposhatót, ezt a sziszifuszi erőfeszítésekkel létezőt, – a hangyát. Dió, hernyó, lepke, birsalma, szilva, orgona, kutya, asszonyserg, angyal, hó, kő, csalán, rózsa, kapor, Duna, hollók – jelenthetem, hiánytalanul jelen vannak az új kötetben. S persze a fű, a fű, a fű. Még az Illyés Gyula sírjáról való is. Simone Weil egyik füzetében a megváltás eszközét a gyerek kezében lévő fűszálhoz hasonlította, melynek segítségével a fölfelé mászó, de folyton visszahulló hangya éppen úti céljának pontjáig emelhető.

Hálás vagyok a sorsomnak, hogy az ezredforduló táján jutott az évekből egyszer nekem is egy egész hónap, hogy csak a költő műveivel foglalkozzak. Csoóri Sándor verseiből és prózáiból száz oldalas kötetkét válogattam össze *Diófalomb és gyertyafény* címmel a Balaton Akadémiának. Tanítványaimmal készítettünk egy ajánló bibliográfiát is a végére, valamint Gencso Hrisztov bolgár Csoóri-fordításainak csokrát szerkesztettük a kiadvány végébe. A Vigadóban vette át a költő e születésnap ajándékát, ami az egyik kaposvári nyomda jóvoltából napvilágot láthatott. (Visszhangtalan maradt, de legalább a költő kezébe került 70. évnapján.)

S még valami eszembe villan. Már a közelmúltból. Augusztusban, csak idén, sikerült lefordítanom Janus Pannonius leg híresebb versét, amelyben a mi Jánosunk elbúcsúzik Váradtól. Majd' húsz éve Csoóri Sándor is dicsérte az epigramma-fordításaimat Somlyó Györggyel és Parancs Jánossal egyetemben, de ő hiányolta a téli tájat, a szánkát, a befagyott folyót, a fürdőt és a szent királyokat magába foglaló költeményt a munkáimból. Ez jutott eszembe, halála előtt három-négy héttel is. Tiszteletből elkövettem egy lejtérjakabot. A kis csónak helyett sodródó dióhéjat illesztettem a magyar változat vers-

szakába. (v.ö. Fűzfa Balázs: A dió-motívum értelmezéséhez, *Életünk*, 1992, 5. sz. 567–572. p.) A következő strófában található, mit elküldtem Szijártó Istvánnak, aki annak idején bemutatott Csoóri Sándornak:

*Vad sodrásba került piciny dióhéj,
szárnyképp mit evező röpít, dereglye,
szél-isten Zefirusz lehelletétől
bíbor fölleg uszik a hús vizekre,
ám egy sem lovan úgy akárha szánkánk.
Lássunk hát, fiuk, e hideg nagy úthoz!*

Fekete rózsát látok Csoóri Sándor koporsóján a televízió híradójából. Tömörebben szavakkal aligha lehetne mondani, mint amit ez a kép üzen. Egészen Veres Péter mondatáig hátrálok vissza, amit a költő harmincadik születésnapja alkalmából írt le: „Neki a valóság, az emberi is, a természeti is, felfedi magát. Író... Nem lesz igazabb öregebb korában sem, csak magasabb szintről lát majd.” Innen merül most alá. (Széchenyi Istvánnak van születésnapja ma.) Csoóri Sándor is látni tanított. Egyik legfontosabb intelmét 2008-ban jegyeztem le a Hitel karácsonyi számából, amikor nyugtalan összeszámoltam, hogy hány sorsintézőmnek mondhattam már, hogy: Köszönöm! Csoóri Sándor vigasztalt a folyóiratból, tán az egész elmúlt XX. századi irodalmunk legszomorúbb s egyben legfölemlőbb mondatával: „Németh László azt hagyta ránk örökül, hogy a nagy ellenség ellen nagy lelket kell növeszteni.”

(Írásom címe Csoóri Sándor Németh Lászlót sirató esszéjéből való: „Mert végül is eközben a haláltusa közben született meg a nemzetre hagyandó mű, a pusztulásnak templomépítő homlokkal szembeforduló Németh László-i magatartás: a szenvedély és a kínlódás szorongató költészete.” (Temetek, az én temetőmben megjegyzés tőlem – N.I.))

Dobozi Eszter

Ő lesz ígéret

Odakinn orkánként süvölt egy hang, azután mintha golyószóróból zúdulnának golyók – ezrével, majd ágyúként, sőt bombazáporként hallatszik a gépdob. A háborút sosem próbált tömeg felajzoltan tolong, nyerít, üvölt, mígnem föllép a színre vén csajok üdvöskéje, s ömlik a téren a cukorszirup nyállal vegvest. S ringanak-ringanak számlálatlanul. Mint dögvész elől a félok, menekülnek az őzek, elköltöznek a rigók, őshonos récék. Elüldöződnek a békák, a karcsú gyíkok tovasurrannak. De bent a hangszigetelt ablakok mögött kikezdzhetetlen a béke. Parányi gyermek golyókat húz-von a játékasztalon – oly vigyázva, hangtalan: össze ne koccanjanak. Ő lesz minékünk, ő az ígéret.

Dobozi Eszter

Programok, rendszerek

Ha úgy élem is minden egyes napunk, mintha élet-halálharcban telne el, nem fogtok engem benyelni már ti sem, ha az átkosnak sem sikeredhetett. Nem fogtok begyűrni végképp, mint a gép a nem jól simuló másolópapírt. Nem fogtok begyűrni, se ilyen-olyan programok, rendszerek! Digitálisak s azon túliak! Sem az inneniek! Mert mindig marad egy tisztás legbelül, hol derékig ér a fű, mint egykoron, hol hengergőzni jó, s járatot lehet taposni a fákgig fölmagasodó szálak közt. És fölérzik a föld szaga. Hallani, hogy surrog, él a nedv alatt.

Függöny fel!

Szakonyi Károly könyvéről

Olvasólámpa

KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Csodálom ezt az életművet. A novellistáét, a drámaíróét. Két műnem nagymesteréét. A világsikert elért szerzőét, aki ugyanakkor a novellát tartja legkedvesebb műfajának. Mindezek mögött páratlan életismeret. És persze a gyarló és szeretni való ember élete. Aki boldog lehet, hiszen a sikerek olyan legendákkal ajándékozták meg, akik a magyar és nemzetközi színház nagy ikonjai. Ugyanakkor épp olyan lelkesen végezte dramaturgiai munkáját pesti és vidéki színházakban, változó körülmények között. Hosszú évtizedekig, sokszor szabadnak éppen nem mondható társadalmi közegben. Pl. az „Aczél-korszakban”.

Az írónak ragaszkodnia kell ahhoz, amit hite szerint leírt. Mihez is ragaszkodhatna máshoz e világon?

Függöny fel!... című könyve elején ezt olvasom: „Nyár volt, ültem az almafa alatt a délután békességében, és a nyugágyban heverészeve Anton Pavlovics *A Medve és más egyfelvonásosok* című könyvét olvastam.” Én meg 70 évvel később a fehérvárcsurgói szőlőhegyen, egy cseresznyefa alatt kezdtem olvasni az új Szakonyi-kötetet. A nyári idillben éltem bele magam ebbe a csodálatos drámaírói és színházi világba. Ám érvényes korképet is kapunk egyúttal, és ezzel kapcsolatban meg Fodor András híres naplókötetei jutnak eszembe. Pl. a hetvenes évekről. Persze Szakonyi nem naplót írt, hanem – a kötetet szerkesztő Rózsássy Barbara szavaival – „...bepillantást enged drámáinak születési körülményeibe, őszintén vall az alkotófolyamat, a művészi-emberi sors minden gyötrelméről és gyönyörűségéről, rendező- és színészbarátaihoz fűződő kapcsolatáról.” (Értékes része a könyvnek Lengyel György záró írása, a Levélféle Szakonyi Károlynak, amelyben éppen egy, ilyen gyümölcsöző szakmai és emberi kapcsolatról vall.)

Az első részletekben ilyen, tisztelgő szövegeket olvashatunk pl. a Benedek Andráshoz, Sinkovits Imréhez, Domján Edítchez vagy Kállai Ferenchez fűződő viszonyról. S az olvasó ámul és bámul! Hiszen rajtuk kívül olyan nagyságok közelében alkothatott írónk, mint Páger Antal, Bulla Elma vagy éppen Várkonyi Zoltán. Nem folytatom a névsort, de ebből is láthatjuk, hogy az elmúlt évtizedek legelső vonaláról van szó, és nem kétséges, hogy a már legendának és halhatatlannak számító sokaság méltán vállalta föl ezt a kivételes életművet. Azért is fontos ezt hangsúlyoznunk, mert gyakran elhangzik a vád: a magyar dráma szintje nem közelíti meg a líra vagy az epika szintjét. Ha van is ebben némi igazság, azért ne feledjük Madách, Katona, Vörösmarty XIX. századi tündöklését, vagy később Molnár Ferenc sikereit, hogy Örkény világra szóló diadalait ne is említsük. Ám Szakonyi Károly hasonlóan sikeres szerző szerte a világban, egyébiránt olyan szerzőkre is föltekintve, mint Illyés vagy Németh László.

Élvezetes stílusban mesél első nagy sikerének, az *Életem Zsóka* című darab keletkezéséről is. Talán itt kellett leginkább megküzdeni a külső erőkkel, amit az is jelez, hogy a próbákat egy időre leállították, de azt nagy siker követte. A rendszer kétarcúságát illusztrálандó... És itt olvasunk egy olyan levelet is, amely rávilágít erre a kétarcúságra. A levél sorsa egyébként rejtélyes, bár írónk gyanítja, hogy eljutott Aczél György-höz is. Ne feledjük, hogy 1963-at írtunk akkor, nem sokkal '56 után, bár ez már a börtönből kiengedések korszaka is. S az akkor még igencsak fiatal Szakonyi szenvedélyesen fogalmazta meg hitvallását: „Az írónak ragaszkodnia kell ahhoz, amit hite szerint leírt. Mihez is ragaszkodhatna máshoz e világon?” Itt is, de az egész könyvben is élvezhetjük a szép stílust, az elbeszélő hiteles hangját. A novellista színeit. Közben miniportrékat fest színészekről, írókról, barátokról vagy éppen fölillantja szerelmeit. Az élet teljességét, a világ színházjellegét.

S az is természetes, hogy a mindmáig legsikeresebb műről, az *Adáshibáról* különös részletességgel szól. Az ötlet 1970-es nagymarosi születésétől a hosszú éveken át húzódó bemutatókig, itthon és a nagyvilágban. És micsoda csapat volt az első!

Várkonyival, Radnóti Zsuzsával, Págerrel, Bullával, Béres Ilo-nával, Tahí Tóth Lászlóval. Érinti a titkot is, azt, hogy vajon miért lehetett akkora a diadal. Ahogy megfogalmazódott: nem tipikusan magyar darab. Ez úgy is értendő, hogy bárhol a világon megtörténhetett volna. És ez a nagy művek egyik sajátossága. Fontos persze az idő és a hely, de mindezekre az író ráépíti azt, amit egyetemességnek hívunk. S hogy egészen mást idézzünk fel: a könyv tanúsága szerint Kádár János is megjegyezte, hogy ők is így néznek tévét... Abba most ne menjünk bele, hogy ez a megjegyzés érintette-e a mű mélyrétegeit... Az is a teljes igazsághoz tartozik, hogy Emberfi (Jézus) alakját egyes helyeken ki akarták iktatni a történetből. Ez viszont már az abszurditásig vinne el.

Szakonyi Károly őszintén, nyíltan mesél, újra és újra lát-leletet ad a korszakról. A „puha diktatúra” éveiről, amikor azért a kultúra mégiscsak presztizskérdést jelentett a hatalomnak. Így mehetett el az író a végső határokig. Persze úgy, hogy bizonyos tabukat nem érinthetett. Közben kirajzolódik az ön-életrajz is, az író változatos élete, szerelmekkel, feleségekkel, többszöri újrakezdéssel, anyagi nehézségekkel és meggazdagodással. Az író- és művészlét sajátosságaival. Az értelmiségi szabadságkeresésével, a tehetség kibontakozásával. S persze tragikus mozzanatokkal is, melyek közé az apa vagy a fiú elvesztése tartozik.

Ugyanakkor egy boldog ember arcképe áll elénk, egy olyan emberé, aki otthonosan mozog a színházi világban, a szinop-

szisok, az előlegek, a pozitív visszhangok és a szeretet megnyilvánulásainak közegében. Bár azt sem titkolja, hogy a novella és a kisregény még ennél is fontosabb számára. Az is a könyv erényei közé tartozik, hogy a tanulmányok pontosságával ír a hetvenes évek hamis konszolidációjáról: „...miközben a művészek, meg a modern képzettségű és egy új gazdasági mechanizmusban gondolkodó közgazdász nemzedék, liberális és baloldali reformer értelmiségiek megpróbálták rendet teremteni a fejekben, meg esetleg hiú reményt az országban.” Ez a felismerés vezetett el egy újabb remek drámához, a *Hongkongi parókához*. Újabb sikersorozatához. Közben persze futott az *Adáshiba* is szerte a világban. Egy szép mondat a színházi értékeket erősítendő: „...talán már csak a színház az egyetlen olyan hely, ahol ember emberhez méltóképpen szólhat, ahol még felelősség terheli a beszédet...” Ez is drámaírói hitvallás.

A már említett novellisztikus értékek is fontosak ebben a könyvben. Ahogy pl. párizsi élményeit rögzíti tömören, tele érzelmekkel, az emlékek fölidézésével. Némi útirajzzal vegyítve. Hasonlóképpen izgalmasak azok a részletek, melyekben a rádiós hangjátékok szerepéről beszél, egyben sajnálván, hogy mindez már a múlté a változó időben. Az viszont örövendetes, hogy ebben a változó időben itt van közöttünk, és alkot korunk egyik kiemelkedő írója. Ennek a jeles könyvnek szerzője.

BAKONYI ISTVÁN

Szakonyi Károly: Fügöny fel! Stádium Kiadó, 2016

A verseknek higgyetek előbb, csak aztán nekem

„Írtam a magam nevében, nem biztos, hogy magamról, de arról, amit látok, amit láttatnak velem” – vallja a szerző a kötet végére illesztett epilógusában. A kötetet elolvastva kiderül, hogy mégsem teljes szereplírőről van szó a négy ciklusra tagolt 65 versben. Nagyon is velük, bennük, általuk él Kaiser, otthon érzi magát szereplőiben és ott is, ahol ők élnek. De otthonosan érkezik Szegedre is, iskoláinak egy részét itt végezte, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola magyar-történelem szakán. Dramaturg, az általa alapított Hungarovox Kiadó vezetője. Quasimodo okleveles és nemzetközi Brianza-díjas költő. Jelen kötetének anyaga négy év termése.

A kötet címről eszembe jut Malcolm Godwin németül megjelent könyve: „Egy veszélyeztetett fajta az: angyal”. Úgy érezhetjük, hogy ma már az égi világban is magányosak vagyunk. Kaiser László címadó versében ez kiúttalansággal társul: Akár egy jéghegynél megrekedt hajóút. „Nincsen már hová: jéghegyek, / hajónkkal tovább nem lehet, / fordulni végképp nem tudunk, / elfáradt összes angyalunk.” A borítón középkori kódex marginália.

Belátom, másról van szó. Pedig a középkori teológiának külön része volt az angyaltan, az angelológia. A 6. századi Pseudo-Dionysiosz Areiopagitisz megszerezte a Bibliában fel-lelhető ismereteket, sőt mennyei hierarchiába rangsorolta őket. Dante Alighieri (1265–1321) nagy költői művében – hogy még

szemléletesebbé tegye – le is írt egy angyallal való találkozást. Mára már csak Karácsony ünnepekor vagy a halálközeli élmények lélekkísérő angyalaiként vagy az életveszélyes helyzetekből kimenekítő ör-angyalokként említjük őket a leggyakrabban; sorozatokban ölthetnek testet, mint egykor Leslie Charteris Simon Templar filmjeiben (*The Saint*). És hiába Heinrich Krauss frappáns kis kötete... Kaiser László verseiben „Isten madarai” közvetlenül nem mutatkoznak, sőt nem is vele, hanem benne vagy néha hozzátartozóiban élnek. A kötet ciklusaiban csupán néhány ponton jelennek meg, egyfajta tematikus sziluettként.

Mert a kötet alaphangja, tónusa Budapesten és a szleng nyelvi világában fogant. Jól illik ez a szándékoltan szekularizált és dezilluzionáló stílus a környezethez, ahová mégis jó, mint egy tékozló fiú, hazatérni: „Sok várostól egyetlenegyhez, / megtérek én mindig Pesthez” (111). Az első ciklus (XXI.) versei és különösen a *Ne!* című vers mint egy lát-lelet, nemcsak írott felkiáltójellel figyelmeztet: „Micsoda arcok az utakon föld alatt/ boltokban aztán meg micsoda gesztusok/ és milyen nyelvtanok és milyen mondatok...” Ahol „lé fájdalmat okozni... s Krisztus ha volt is maga a lúzerkirály”. Ahol „már semmit sem mond a semmi” (Már). Ahol a „beszélgetés befejezve, / bunkósodik a világ!” (Beszélgetés befejezve) Ahol visszataszító „az a tömbyszerű emberi butaság, / az a

mozdíthatatlan, semmi alatt semmi”. A Tavaszi könyörgés vers egy mindezekről megszabaduló őszinte ima, ahol a visszatérő refrén felkiáltásba tör ki: „csak hagyjanak békén, / hagyjanak békén, Uram!” Évszázados felkiáltás ez, amely Shakespeare 66. szonettjének ostorozó felsorolását és záró sorait eszembe juttatja: „Fáradt vagyok; jobb volna sírba mennem”. Azért nem kell túlon túl végzetesen vennünk e mondatokat, a kötetben találunk egymást hangulatilag feloldó párverset is (pl.: a Túra és a Fogadalom).

...a kötet alaphangja, tónusa Budapesten és a szleng nyelvi világában fogant.

A második ciklus (*Belénk az ördög költözött*) versei a diagnózisnál messzebbre látnak el, soraikkal az okokat boncolgatják. Az egyik az italba való menekülés „mámoros időtlensége”, a „tört sorsú ember már így mulat... János áldása kíséri útját: / várja páros vagy páratlan magány” (János áldásával). Az út végén csak a Halál sietős: „csak ő közeleg, / kaszája van és csonthideg” (Nincs tovább). Az okok között felsejlik a gonosszal való szembenézés képtelensége is, ahogyan bár „...daliázik ember / démonokkal szembenézni / most már végképp nem mer.” (Túra) Ahogyan a fogadalmak is visszajukra fordulnak: „Letettem a poharakat. / vagyok harcra készen, / de mielőtt elindulnék, / még egy felest nékem.” (Fogadalom) A *Holnap peremén* című vers a szubjektum belső halálának veszélyét idézi: „nem vagyok nélküled, / s tegnap meghaltam, bár itt voltam veled.”

A *Dőlésszögben* ciklus rövid, epigrammaszerű versei többet láttatnak a költőből, kevesebb a szerepvers. A *Most végre kiengegek* című vers rájátszik a hamleti monológban kifejtett önelpusztítás kétségére is: Az eredeti „Meghalni, elszunnyadni és aludni! Talán álmodni: ez a bökkenő!” felkiáltás Kaisernél „aludni talán, álmodni nem” óhajja szelídült.

Nemcsak e ciklusban, hanem a kötet egészén visszatér az Adyra való utalás, a költői behelyezkedés (*Ady búcsúja, Ady Endre születésnapján, Epitáfium*). Itt említhető a *Profán vallomás* adys duhaj duális magánya is: „Profán, de bevallom, / mint Istenhez fohászom – / pohár és jómagam, kettesben imádom.” E ciklusban az édesanya emléke is megjelenik. A *Halhatatlanság felező* ti-

Kaiser László

Elfáradt összes angyalunk

Nincsen már hová: jéghegyek, hajónkkal tovább nem lehet, fordulni végképp nem tudunk, elfáradt összes angyalunk.

Talán majd lesz, ki megtalál, mondják, nem rossz a fagyhalál, velünk angyalok alszanak, béke és csend a hó alatt.

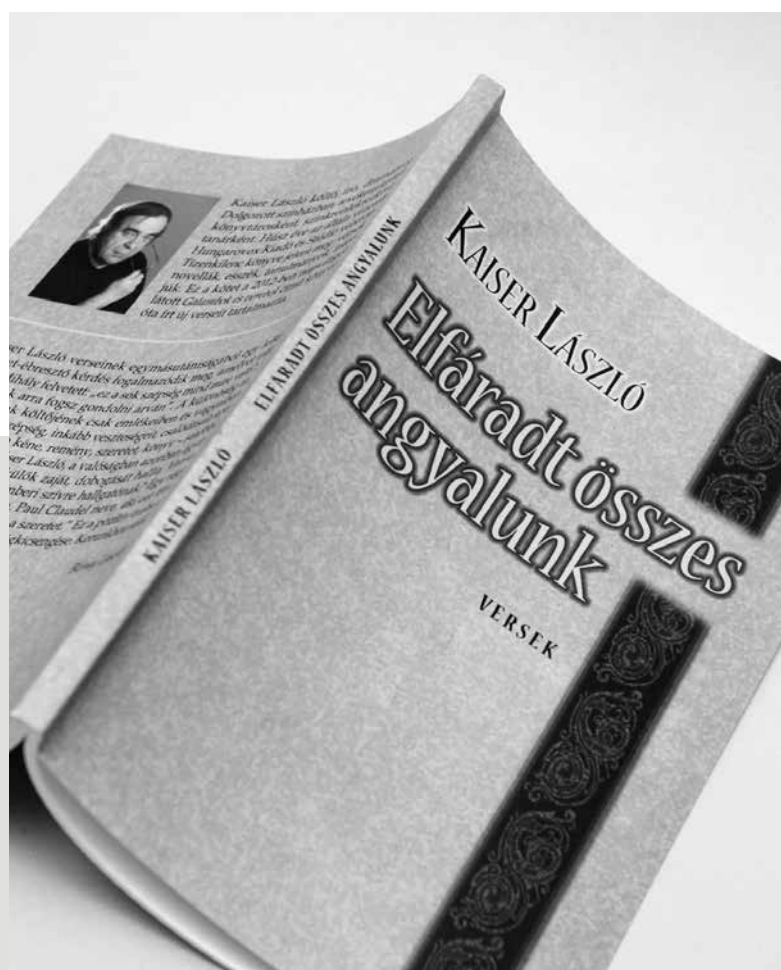
zenkettesei az elhunyt keresését ábrázolják: „Hol találom, merre, egy kézben, archan? / Ameddig keresek, leszek halhatatlan” A dacos adys élni akarás tér vissza a *Nem várom* soraiban is „Örökifjú, árva kamasz – / szépülnek az öregek, / valami sűg, van még időm, / maradok itt, nem megyek”.

A kötet záró ciklusa (*Veled végleg hazatértem*) reménytelibb hanggá szelídül. A címadó vers felező nyolcasai az *Esti dal* (*Erdő mellett estvéledtem...*) formáját és tematikáját sugallják. Ugyanakkor nagyon talányos ez a társas csodavárás: „veled várnak, akik vártak, / neked hiszek még csodáknak”. Az *Itt versének* záró versszakában szintén megjelenik: „És itt van ő, már nem kislány, / velem nőtt fel...” Mintha ez a vers folytatódna a kötet legszebb versében, az *Órangyalban*. „Ha te nem lennél, én sem lennék: / őrangyal nélkül hogy lehetnék? hogy bírtam volna megmaradni...” Kettős olvasat lehetséges. A szerző – a színpadon – meg is kérdezte, vajon felismerem-e? Megéreztem. Közvetlenül, a lányának alakját rejtette el az őrangyal(á)ba; közvetetten pedig saját magunkban kell keresnünk saját védangyalunkat.

Kaiser László új kötete meggyőző a verselésével is. Kevesebb a szabadvers, szívesen műveli az ütemhangsúlyos sorokat, legyen akár nyolcas-hetes sorpár, akár felező tizenkettes vagy felező nyolcas vagy hatos. Nem véletlen ez a dallamosság, sok versét megzenésítették, többek között Rózsa Pál és Dinnyés József is. Azt mondja, ez csupán ösztönösség Talán. Higgyünk a verseknek előbb, aztán neki?

DIÓSZEGI SZABÓ PÁL

Kaiser László: *Elfáradt összes angyalunk – Versek*, Hungarovox Kiadó, Budapest, 2016

Test-lélek nincsen külön

Olvasólámpa
KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Már most, 2016 késő nyarán, amikor ezeket a sorokat írom, örömteli tény, hogy a Pécsről először Olaszországba, majd Kanadába került újságíró, televíziós riporter és producer, Eszterhai Katalin könyve mindössze néhány hónap alatt komoly sikert aratott, hisz rengeteg médiavisshang és főleg nagyon kedvező olvasói fogadtatás után második kiadása már javában készül. Mi több, angolra fordítása is folyamatban van, a Zánkán élő neves brit műfordító, Bernard Adams jóvoltából. Bevallom, nem tudom, s nem is akarom ezt a sodró erejű gyógyulás-krónikát és életszeretettől sugárzó tanácsadó könyvet részrehajlás nélkül olvasni. Ennek két, vállaltan személyes oka van. Eszterhai Katalin ugyanannak az alma maternek, a Pécsi Janus Pannonius Gimnáziumnak az egykori

*...s elkezd a Teremtőbe és a természet
gyógyító erejébe vetett hittel küzdeni
a lehetetlennek tűnő, távoli célért...*

növendéke, mint én. Részrehajlásom másik, már erősen felnőttkori indítéka pedig az, hogy 2014 karácsonya előtt jómagam is publikáltam egy „szemes könyvet”, *Szürkeháj – Két szemműtét története* címmel. A megírás körülményei is nagyon hasonlítottak egykori iskolatársaméhoz: azzal a céllal fogtam neki a munkának, hogy élményeim, félelmeim, reményeim és gyakorlati tapasztalataimat megosztva laikusként bár, de segítsék embertársaimon. Így tehát teljes szívemből örülök annak, hogy Katalin könyvét nem csak az egzotikus és az egyszerűbb gyógyítékek és gyógyítalok, s állandóan mozgásban lévő életének bemutatása teszi sikeressé, hanem az is, hogy egy falun élő magyar kisfiú éppen ennek az egyszerre értelmes és érzelmes (a szerző ajándékba juttatta el a szülőknél) írásnak a nyomán kezdi lassacskán visszanyerni látását. Azt követően, hogy az író a szerény körülmények között élő családnak Torontóból hazalátogató barátaival elküldte, a gyógyulási folyamathoz szükséges „szemvidítő” alapanyagokat, teákat, fűszereket...

A kerettörténet, amely szépen, fegyelmezetten fogja össze a kaleidoszkopszerűen változtatott recepteket, életfilozófiai, önéletrajzi és hitvallás-töredékeket és sok értékes szakirodalmi idézetet, látszólag egyszerű. Egy kora hatvanas, jól ápolt, jól szituált, boldog családban élő, sikeres hölgy, két retina (ideghártya) műtétet követően egyik szemére elveszíti a látását. Ám, világeletemben jótékonyan nyugtalan és nyughatatlan egyéniség lévén, ebbe nem törődik bele, s elkezd a Teremtőbe és a természet gyógyító erejébe vetett hittel küzdeni a lehetetlennek, utópiának tűnő, távoli célért: hogy elsötétült szemébe visszatérjen a Fény. Jelenleg már ott tart – hétköznapi csodaként – hogy beteg szemének kapacitása a kezdeti félelmetes

sötétséghez, a nulla százalékhoz képest már körülbelül harminc százalékos. Ebben a küzdelemben számtalan szövetségese talált: elsősorban a kötetet illusztráló férjében, Lajtai György operatőr, fotóművész, producerben. De vannak olyan segítők is, mint Torontó egyik nagy tudású és bölcsességű kínai herbalistája, vagy akár a távoli múlt, a középkor német gyógynövényszakértő apácája, Hildegard von Bingen apátnő, azaz Bingeni Szent Hildegárd, a magyarul is olvasható, sok szempontból időtálló, nevezetes munka, *A természet patikája* szerzője.

Ami pedig a könyvben elősorjázó, látásjavító hatású gyógynövényeket, zöldségeket, gyümölcsöket illeti: az senkit ne riasszon el, hogy mi, itthon élő szemészeti paciensek ezek közül a legkülönlegesebbeket bizony nem tudjuk megvenni. Mert, hála Istennek, a receptekben bemutatott hozzávalók közül nagyon sokhoz könnyen, s nem is drágán hozzájuthatunk, a répától a csillagánizsig és a spenótig végtelen a sor. S ha nem is olasz tájképekkel ékes konyhabútorok és kézzel festett kerámia konyhaedények közt, s nem is orchideák szépséges „erdejében”, de el tudjuk készíteni őket!

Érzésem szerint elsősorban nem is az ételreceptek keltette reményben rejlik a könyv igazi sikere, hanem szemléletében. Abban, hogy az író, az elkerülhetetlen önsajnálát mélységeiből talpra állva megpróbált korántsem botcsinálta önjelölt öngyógyító, csupán önmaga gyógyulásának tevékeny részese, segítője lenni, a rá jellemző életkedvvel és életbizalommal. Vagyis, következetesen elutasítva a sokkal egyszerűbb, kényelmesebb, de voltaképpen önmagát (s minden beteg embert) esélytelenségre ítélő passzivitást. Könyvéből az is kiviláglik, amit Erdély tudós orvosa, teológusa és filozófusa, Pápai Páriz Ferenc már a tizenhetedik század végén közkinccsé tett, *Pax animae* (A lélek békéje) és *Pax corporis* (A test békéje) című könyveiben és egész életművében. Hogy tudniillik e kettő elszakíthatatlanul összefügg, egyszerűen nem létezhet egymás nélkül. S hogy egy későbbi példát is említsünk, Kormos István egyik versének szép sora: „*Test-lélek nincsen külön*” akár e könyv motója is lehetne. Nem árt ezt a szemléletet többféle megközelítésben, több műfajban magunkénak éreznünk, különösen ma, amikor – tisztelet a kivételeknek – világszerte gyakori „futószalag-gyógyászat” korában kell élnünk, s lehetőleg túlélnünk...

Ismertetésem hiányos és egyoldalú volna, ha nem ejtenék végül legalább néhány szót a kötet (inkább: pompás album) nagyon szép, önéletrajzi regény születését sejtető rétegeiről. Közülük hozzám két epizód állt különösen is közel: az első a „kamilla-epizód”: „*Egyszer a nővérem, aki néhány évvel idősebb nálam, azt a feladatot kapta, hogy vigyázzon rám, amíg anyukám haza nem jön a munkából. De Edit hamar megunt a egy napra szóló kis anya szerepet. A szomszédos gyerekekkel együtt a falu (mind ez Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében történt) határában lévő mezőre ment játszani... Engem is magával vitt, de hogy ne legyek láb alatt, leültetett a vadvirágok közé... Úgy belemérültek a játékba,... hogy elfeledkezett rólam, és az est közeledtével a többiekkel együtt hazament, és engem, az alig háromévest, ott hagyott a sötétben... Késő éjszakáig kerestek, amíg rám találtak. Azt mesélték, békésen aludtam a rétet beborító kamillavirágok között.*” Hasonlóan költői szépségű az a csillagánizsos ételek-italok receptjét bevezető részlet is, amelyben a család Svájc-ból hazalátogató rokona, a vak Juliska néni nem csak a finom tapintással formált, pompás rózsafánkokkal, hanem a szemgyógyító csillagánizsról szóló igaz meséjével és a kezébe tett, élet-óvó, látás-óvó csillagánizssal, s a hozzá fűzött, szép áldással is megnyugtatta a kislányt. Akire egy

gonoszkodó játszópajtása, bizonyos Lencsés Eszti nyilván meg sem gondolt gyermeki átkot kiabált, olvasott a fejére nagy indulatosan: „*Száradjon ki a szemed!*”, amikor a kis Kati nem akarta neki adni a játék babáját, sejtésem szerint, az egyetlen. Szép és szomorú önvallomásból tudjuk meg, hogy a kislány nem tudta megőrizni ezt a gyönyörű formáját, a könyvben művészi fotón is látható, Juliska néni-adta fűszert: „*Bevallom, nem vigyáztam jól a törékeny és aprócska talizmánomra, akárhányszor a tenyerembe vettem, mindig letöredezett belőle egy picike darab. Csillagformáját rég elveszítette, kincsem elmorzsolódott. A törmelék a szélre bízta.*”

...a kezébe tett, élet-óvó, látás-óvó csillagánizssal, s a hozzá fűzött, szép áldással is megnyugtatta a kislányt.

Azzal valószínűleg nyílt titkot árulok el, hogy az *Akaratunk gyógyvereje* kiadója számára már születőben is van Eszterhai Katalin önéletrajzi írásainak kötete is. Ez – minden várható szépsége ellenére – aligha fogja elhalványítani az *Akaratunk gyógyvereje* fogadtatását, hanem annak kiteljesedése, méltó folytatása lesz. De vigyázat: bármilyen sokaknak, sokféleképpen is használhatnak ezek a látás-újító ételreceptek, mindig tudatában kell lennünk annak, hogy lelkünk tükrének sorsát sem aprócska, sem komoly betegségek esetén nem bízhatjuk pusztán étrendünk és életmódunk változtatására.

A könyv sem azt sugallja, hogy a hivatásos „okulisták” kihagyásával szálljunk harcba a jobb, a tisztább látásért. Hanem azt, hogy kockázatmentes, természetes eszközökkel legyünk mi magunk is részesei a gyógyulásnak, fejvesztett kétségbeesés, csüggedés helyett! Továbbá azt, hogy bár nálunk – sajnos – csak az autózvezetőket kötelezik időről-időre szemvizsgálatra, ne vegyük természetesnek, hogy „úgyis jó a látásunk”, hanem önként vállalkozunk, legalább két-három évente, egy rövid szemészeti kontrollra!

PETRŐCZI ÉVA

Eszterhai Katalin: *Akaratunk gyógyító ereje*, Pécs, Alexandra Kiadó, 2016

Petrőczi Éva versei

Áfonyás fohász

Áfonya kékje, áfonya hamva,
terelj színeket, kérlek, utamba,
simíts színeket szegény szemembe,
öregség-csillag most, hogy kikezdte.
Öregség-csillag, azértse hályog,
azértse szürke, még látván látok,
Teremtő Isten, látom világod,
lássam eztán is, világra-éhes
szememben látás hadd rakjon fészket,
világ szennyétől engedj tisztulnom,
szent gyümölcs által fényre vidulnom.

A forralt bor meséje

Szefgűszeg kisasszony
Fahéj úrba karol,
s forró bor-tó mélyén
majd egymásra lelnek.
Grácia adassék
őszülő fejemnek,
vagyok és maradok,
ami voltam: gyermek.

SZUTRÉLY PÉTER

Merre megy Merkel?

Ünneprontó gondolatok

Sokszor kérdezik ezt mostanában azoktól, akiknek Németországhoz valamilyen kapcsolatuk van. Mintha ott jobban tudnák az emberek. Merre megy, s miért éppen arra, miért teszi azt, amit?

Rengeteg a magyarázat. Általában azzal kezdődnek, hogy meg kell nézni az életrajzát, a családját, máris mindent tudunk. Bizonyára egyet s mást megtudhatunk, de magyarázatot ezek az adatok nem szolgálnak. NDK-s kötődés, az ottani életmóddal való azonosulás, orosz nyelvismeret, szovjet tanulmányutak, a papa „szalonellenzéki” szerepe, netán a tény, hogy születése évében a család Hamburgból visszaköltözik az NDK-ba. (1954) Ezek a tényezők bizonyára erőteljesen hatnak rá. Bizonyára előnyben részesít mindenkit, aki NDK-s háttérrel rendelkezik.

Pályája ívét azonban nem ezeknek köszönhet, hanem annak az időszaknak, amikor Kohl kancellár („*Bundeskanzler*”) lelkesen ígérte a gyorsan „kivirágzó tájakat” az NDK-ban. Hiszen a kezdeteknél sem volt jellemző arra a politikai közösségre, melyben indult a kifejezett kereszténység. (Demokratischer Aufbruch, Demokratikus Indulás.) Később megütközést is keltett a CDU (Németországi Kereszténydemokrata Párt) keretein belüli indítása, hiszen környezete nem ismerte valóságosnak, a pártba pedig a DA Kelet-CDU-ba való beolvadása során került, mint Lothar de Maizière (az NDK utolsó miniszterelnöke) munkatársa.

...aki kancellár akar lenni,
tökéletesítenie kell társadalmilag
elfogadott és helyeselt opportunizmusát.

Kohlnek fontosabb volt olyan keleti egyénetet találni, akiből lehet valamit csinálni, így a fiatal Angela, „*mein Mädchen*” (az én kis csajom) akinél legalább ismerhető volt a családi háttér. Horst Kasner, az édesapa teológus, lelkesember volt, ám jól tudható, hogy a valós szocializmus szorításában a szülők nem igyekeztek kidomborítani a gyermek vallási jellemzőit, különösen olyan családokban, ahol már amúgy is volt néhány „folt”.

1990-ben becsöppent Angela a Szövetségi Parlamentbe. Ám nem csak becsöppent, hanem a IV. Kohl-kormányban miniszter is lett belőle, akkor még jelentéktelenebb területen. Család- és Ifjúságügy. Négy évvel később már a környezettel foglalkozhatott, félig-meddig szakterületén.

A „nagy ugrás” azonban 1998-ban Kohl bukásával jött el, amikor az alkalmat jól megszimatolva először mutatta meg karmainak életét. Politikai atyját, az immár leszavazott Mestert lazán „csatalónak” nevezte, a pártot pedig felszólította, hogy

lépjen ki már a nagy ember árnyékából, mint serdülő a szülői házból. Sokan apagyilkost kiáltottak, ami Angelát nem zavarta. Nem úgy, mint a 2014-ben megjelent Kohl-visszaemlékezés, ahol Kohl azt mondta róla, hogy tisztességesen kessel – villával enni sem tudott. Ez a könyv csak hetekig maradt talpon a piacon, azután bíróságilag betiltották. Kohl második, ifjú felesége kérelmére. Ebből a könyvből tudjuk azt is, hogy a szerencsétlen sorsú Hannelore, az első feleség Angelát ki nem állhatta.

Ha a mostani tettekre és nemtettekre tovább keresgélünk magyarázatokat, nem kerülhető el két fontos tényező az elmúlt évtizedek német légkörében. Az egyik: a „’68-asok”, majd később ehhez kapcsolódva a „zöldek” beszűrődése az intézményekbe, a közéletbe és – Illyés után szabadon – minden mondatba. Működő szovjet fellazítás és kíméletlen néplelkiismereti dorongolások közepette ez nem volt meglepő. Kifejlődött az általános megalkuvás párja. Mondhatnánk opportunizmusnak, Genscher eluralkodása után inkább – második nagy tényező – genscherizmusnak. Közkedvelt állásfoglalás lett a „*sowohl als auch*” (egyfelől – másfelől,) vagy a „*jein*”. (Ja és nein.)

Interjúban kérdésre kivétel nélkül mindenki így kezdi: „*zunächst einmal*”. (Először is... megfelel a közmagyar „*azt gondolom*” járványnak.) Már csak késői nyelvi jelenség az e szellemi dudván burjánzó, a mai fiatalságot fojtogató „*örgendví*”, a valahogy majd csak lesz fatalizmusa, no meg a „*halt, kééne aanung*”, vagyis „*fingom sincs*”. Ezt ha kell, ha nem, töltelékhangoknak alkalmazzák.

Merkel, a kedves Bundesmutti Schröder négy éves pózolás után (autókancellár, szivarozó, finom öltönyös proletár,) nagy esélyt kapott, népszerű lett. Igazi győzelemre ugyan nem futotta, de hát aki kancellár akar lenni, tökéletesítenie kell társadalmilag elfogadott és helyeselt opportunizmusát. Csodálkozva ébredt a választók csordája (*Stimmvieh*, azaz *szavazóbarom*) a Grokora. (*Grosse Koalition*, 2005)

Számosan úgy gondolták, hogy az ilyesmi nem élhet túl 2–3 évet. Tévedtek. De nagyot. Hiszen a *genscherizmus* mindmáig ott van a gyökereknél. Innen aztán már elindulhatott az igazi királyság, bár négy éven át a választói hóbort magát a *genscherbölcsöt*, az FDP-t (Németországi Szabaddemokrata Párt) emelte koalíciós kistestvéri helyzetbe. Ez amolyan rosszkölök időszak volt, amikor legalább érdekes figurákkal ismerkedhettünk, mint éppen Guido Westerwelle, vagy az ázsiai pillantással jelentkező Philip Rösner. Angela nem nagyon hagyta magát ezektől az uraktól zavartatni. Westerwelle viszont jó külügyes volt, még akkor is, ha néhány iszlám országban nem látták szívesen, ha „feleségével” (Michael Mronz) érkezett.

Bundesmutti sokat tanult az öreg „csatalótól”, akinek általános gyakorlata volt a dolgokat kivárni, nem felkavarni, el-

kenni. Nem mindig volt ez jellemző rá, hiszen az egyesítés éveiben – már nagyon bizonytalan nyugatnémet szavazatszámokkal – mégiscsak kilépett a nyílt színre és meghajtotta a kerekeket.

Elérkeztünk Merkel III-ig, a Németországban példátlanul hosszan tartó Groko-val, mint az általános tanácstalanság kifejezésével. A politikai pártok lényegét alig lehet meghatározni, hiszen lassan senki sem tudja pontosan, hogy mi is az a szociáldemokrácia („*hat irgendwie mit Geld zu tun*” – *valahogy pénzzel van összefüggésben*), de egyre nehezebb megfogalmazni, hogy mi is a CDU-ban a „C”? (Christlich, vagyis keresztény.) Az is „*irgendwie Frage*” (valahogy kérdés), hogy mi a csuda is a D, vagyis a demokrata, avagy a CSU-ban az S, a szociális. Nem található a szabaddemokratáknál sem a *szabad* (Frei) jellegzetessége, igazából a „liberális” fogalommal sem tud a népesség nagy része mit kezdeni. A zöldek legalább büszkélkedhettek egy darabig az utcai felforgatóból külügyminiszterig cseperedett Joschka Fischerrel.

Most a legfontosabb emberük, Cem Özdemir. Másodgenerációs török, aki – mint e fiatal törökök közül oly sokan – nagyon szépen, művelten beszéli a németet, hallatlanul fordulatos „dumát tud nyomni”.

A nagy Partner SPD elillant Helmuth Schmidt utolsó cigarettafüstjében, brandtok, wehnerek után vágyódva nem találja az utat az igazságok között. Igaz ugyan, hogy testes vezetője (Sigmar Gabriel) nincs egyedül, hiszen itt van a würseleni könyvkereskedő (Martin Schulz), aki egyedül Magyarország tekintetében ismer határozott szavakat. Gabriel kipofozta az EU-ból a CETA-t, így ezt a terhet elkerülte Angela. A TTIP-nél még nem lehet tudni, mennyire kell bevetnie magát. Schulz egyébként hamiskás mosollyal szabadkozik, ha kancellárjelöltként emlegetik 2018-ra!

Ezután a nagyvonalúan felrakott háttérkép után elérkeztünk a jelenhez, a nagy „miért”-ekhez. A határozott, energikus tételességek idejéhez. Először eurót, mi több, a művelt nyugati világot kellett menteni a lusta, pazarló görögöktől. Jobban mondva egy sor bankot inkább, melyeknek göröghöz kevés köze van. Maastricht-szerződés. Ez a szegény, hangulatos város se hitte volna, hogy így vonul be a történelembe. Falai között megfogalmazott irányelvek, melyeket általában nem tartanak be, majd csodálkoznak. Nem a város tehet róla, inkább a „csatáló”, és mindazok, akikről nem tudni kik, mert a „miért”-ek már ott kezdődtek. Mindenféle színű intők (kék levelek) ellenére Németország, Franciaország, aztán tovább mindenki belekeveredik az adósságszpirálba, és ma már az sem fogalmazható meg, hogy mi is ez valójában. Kié a pénz, ha mindenki adós? Kinek tartozunk úgy igazából? Hát igen, ha egy álom reggel csak nagy nehezen áll össze elmesélhetővé, akkor az egész egy zavaros történet lesz, se vége, se hossza, se füle, se farka. Kohl is álmodott. Európát. De mit lehet ezzel az álommal kezdeni, különösen félig-meddig már valósággá formálva? Kohl álmában nem gondolt arra, hogy Európában nem tömeg él, hanem népek, kiknek átlag legalább kétezzer éves történetük van. Nem olvasta bizonyára Thomas Mann „József”-jét, mely így kezdődik: „*Mélységes mély a múltnak kútja. Ne mondjuk inkább feneketlennek?*” „Egységbe foglalni” rideg, csillogó köveket lehet, nem pedig közösségeket, melyek kútjai valóban feneketlenek. Nem segít ebben az álom másik része sem, mint jó példa, a csoda, a korlátlan lehetetlenségek világa, Amerika. Akiknek nincs kútjuk, gyökerük sem lehet, így ott sikerülhet

egy felületes egységpüré. De csak felületes! Ott is. Viszont itt áll Angela ezzel a műanyagcsirkeevős, jégkockán felnőtt, kövérséggénekkal bőven ellátott egységgel, mely olajszomját demokráciába csomagolva osztja az eszet magas tűzerővel. 1956-ban elismeréssel szóltak a magyarokról. A „demokráciáért” akkor egyebet aztán nem is tettek.

Fizikus hölgy. Ez Angela, a Bundesmutti, időközben inkább Bundesmutter, esetleg Bundesgrossmutter. Abban jó volt, hogy belátta, az energiaszükséglet végtelen, ám a forrás véges. Ezt az ellentmondást a mai tudás szerint széjjel bélelve bár enyhíteni lehet, feloldani nem. Legfeljebb atomenergiával. Biztosan nem a végső okosság ez, de egyelőre nincs jobb. Békésen megoldotta tehát Angela a dolgot, 20 évre meghosszabbította az erőművek üzemeltetését. Aztán jött egy furcsa nagy hullám, egy „Kavenzmann”, ahogy a németalföldi hajós mondaná, egy igazi wummm. Cunami. Japánban. Ne részletezzük. A német atomforrásoknak végük. Merkel akarta így, hat hónappal saját fenti döntése után. Mit lehet erre mondani? Játék az egész, vagy játékszer ő maga? Az. A játékot mások játsszák, olyanok, akik már korábban is mindig játszották, és akiket bár szívesen megneveznénk, de lehetetlen. Lehetetlen, mert nincs „*evidence based*” (tényeken alapuló) lehetőségünk. Akkor meg ne tegyük. Mindenki tudhatja maga is.

Néhány tartós gond sem akar igazán eltűnni a német közömből. Hamburgban tíz év után a tervezettnél tízszer drágábban hangversenyterem készült el a napokban. (Elbphilharmonie.) Stuttgartban speeri méretekben, meghatározhatatlan céllal épülő pályaudvar gyötör kedélyeket, polgárokat, Berlinben felveri a gaz a város nagy csodájának, új repülőterének kifutóját. Utóbbi esetében a hozzá nem értés görögös drámai színeken társul a korrupció bugyraival, a politika „könnyű-

Karácsonyi vásár Würzburgban

matrózainak” jövésmenésével. (Leichtmatros – amolyan semmirekellő felesleges a fedélzetén.)

Agresszív amerikai (New York-i) nyomás alatt család, múlt felhasználásával, vagy anélkül a „világ leghatalmasabb hölgye” (értsd: hatalom, mint befolyás, erő, meghatározó képesség, kb. olyasmi mint Asszurbanipaltól – mondjuk Julius Caesarig, Attiláig..)

„Endzsi az Uckermarkból” belekeveredett néhány számára megoldhatatlan helyzetbe. Kedves Putyin barátja, akivel kedélyesen társalgott röviddel lipcsei ügynökösködésének befejezése után egy tv-műsorban, most ellenség lett, gonosz macsó, demokráciatipró haramia, aki képes volt a Krímet megszállni. Ukrajnát kell megvédeni. Pedig ehhez úgy igazából semmi kedv nem kerekedik. Schröder szépen kiépítgette az északi vizek alatt futó olajvezetéket, a német cégek igazgatói remekül érzik magukat moszkvai lakónegyedeikben, hogy úgy mondjuk: „Friede, Freude, Eierkuchen.” (Szabadon fordítva: békeességben, barátságban sütizaba.) Ebbe a képbe zavar bele holmi felforgató, felrobbantó agresszivitás, mely saját cselekedetei következményeit elemi iskolás szintjén sem tudja felbecsülni.

Bundesgrossmutter egyik bizalmas tv-beszélgetésében hosszú évek gyakorlottsága ellenére képtelen leplezni felindultságát: a füle ég, levegő után kapkod, vérnyomása láthatóan nagyon magas. (Anne Will emlékezetes beszélgetése Merkellel 2016. február 29-én. ARD.)

Budapesten, a Keleti környékén felgyülemlt egy emberhullám. Mit lehet tenni, ebben a rémesen langyos, „sowohl als auch” világban, mely political correctnis lecsóval önt le mindenkit, és kíméletlenül szórja átkait? Áradnak a nincstelének? Egy szál melegítőben? („i-podomról küldve”) Érkeznek vagy érkeztek őket? Fizikus legyen a talpán, aki mindezt átlátja! Elveszett a fonál.

...mindenki belekeveredik az adósságszpirálba, és ma már az sem fogalmazható meg, hogy mi is ez valójában.

„Wir schaffen das.” „Majd megoldjuk.” Kivárással, opportunistával. Bízunk abban, hogy az emberek alapvetően jóhiszeműek, békések, befogadók, hiszen ez eddig is így volt. A Ruhrvidéken lassan 100 éve. A bajorok Münchent színes világvárossá tették. Hamburg, Berlin olyan, ahol mindenki jól érzi magát, és egyáltalán: Németország egy gyönyörű ország. Ezt a néhány embert is felvesszük még, beolvadnak, mint ahogy 40 éven át beolvadtak itt mindenféle (több, mint 200 nemzetből származó) népek.

„Nem, nem indulok más irányba!” – mondta Angela.

Felejtünk el mindannyian például 1997-ben Solingent, ahol egy egész török családra gyűjtötták német fiatalok a házat! Felejtünk el mindent, a lényeg a jelen, feszült „helyzet”. „Olyan időszak ez, olyan kihívás, melyet igazán nem kerestem magamnak.” „Történelmünk nagyon fontos szakasza.” – mondta Angela. Még mondott mást is, csak éppen azt nem, hogy mi is pontosan az, amit majd most „schaffen”, azaz megoldunk? Egymillió, más kultúrából, kútból érkező ember életét, jólétét? A 3500 nyomtalanul eltűnt gyerek uzsonnáját? Részük lesz a „Spassgesellschaft” (vidámpark-társadalom) áldásaiból? Megbocsájtunk

az ellenünk lövődözőknek, robbantóknak? Nem szilveszterezünk többet utcán-téren? Lakónegyedekből, iskolákból elmenekülnek azok, akik nem hordanak fejkendőt. Visszajöhetnek? Törökkel tárgyalunk, hogy már lenne szíves becsukni az ajtót, ám közben nem tárgyalunk vele vízumról, EU-ról? Ördögfattyá török antidemokrata, aki nem szégyel lecsukni egy fél városnyi „ellenzéket”. Méltóztassék legalább nem kiengedni további kétmilliót! Egyáltalán: mely fogalom helyes, mely fogalomnak van mélyebb, korszerű értelme? Menekült vagy bevándorló? Keverhető ez a két jelző? Aligha.

Mit mond Angela? „Aki a saját határait határozza meg, másnak okoz szenvedést. Ez nem az én Európám. Európát egyben kell tartani, és humanitásunkat jelezni.” (fenti tv-beszélgetés)

A 70-es években a CDU keresztény programjának egyik legfontosabb tétele volt az Alaptörvény 6. bekezdése: „A család az állam különös védelme alatt áll”. Merkel röviddel ezelőtt így nyilatkozott: „Nem állítom pellengérré azokat a szülőket, akik gyermekeiket otthon nevelik.” Valóban humánus a pellengér mellőzése becsületes szülők esetében.

Uralkodó nézetté válik a „szexuális sokszínűség” tétele. Elsőosztályos gyerekeket kell megismertetni a homoszexualitás lényegével. Pusztít a járvány. Évente több, mint 100 000 terhességmegszakítás, betegpénztárak fedezetével. „Willkommenskultur.” Kit is üdvözlünk?

A szép, német városokban szaporodnak a mecsetek, ami nem éppen a beilleszkedés tanújele. Az uszodákban terjed a nemekre bontott nyitvatartási idő, és rajzokkal tanítanak európai modort a bevándorlóknak. „NO GO” zónák a nagyvárosokban sariarendőrökkel. 60000 bevándorlók által elkövetett bűnügy 2016 első 3 hónapjában. Mit is fogunk megoldani?

A vén „csataló” az említett könyvben még tovább jellemzi Angela Merkel: „A hölgy nem állt elől a sorban, amikor a karaktert osztogatták.” A fenti kérdések és válaszok tükrében való igaz.

Az utóbbi néhány tartományi választáson kivirágzott egy új AfD, 20%-okat seperve be. Már nem pusztán közgazdaságművelő párt ez, hanem a lakosság véleményének súlya. A szavazók a két nagy párttól fordulnak el. Merkel válasza erre, hogy az igazság önála van, politikájának nincs alternatívája. Hol is hallottunk már hasonlókat?

A CDU vezérkara pedig nyugodt eleganciával veszi fel szótárába az ilyen kifejezéseket, mint: „aki nem tart Merkellel, az egy segg, s hordja el magát.” (FAZ 2016. október 1. Peter Tauber CDU – főtitkár.)

Schäuble a fenti eredményeket hozó AfD-t többször „buta pofáknak” nevezi, Oettinger a kínaiakat „ferdeszeműeknek”.

Ez lenne a kereszténység ma? Tényleg így néznek ki a mai államférfiak és államnők?

Vajon ellensúlyozza ezt a bajorok küzdelme bajorságuk és jóval szilárdabb kereszténységük védelméért, melyet Horst Seehofer testesít meg? Talán igen, hiszen Horst hamiskásan mondogatja immár, hogy pártelnöki tisztéről szívesen lemond, ha Berlinben nagyobb feladatokat kell vállalni. Pártértekeletén pedig senkinek sincs kedve a „sztárvendéghez”. Angela otthon marad.

Merre megy Merkel? A kérdésre egyetlen pontos válasz adható: semerre. A vén „csatalónak” igaza van. De ma nem csak egy ember látható „tulajdonságok nélkül” (Musil), hanem egy egész ország.

Hacsak nem adjuk át magunkat a legészakibb latin város, Köln karneváljának, nem élvezzük Berlin vagy Hamburg ut-

cáit, régi, szép időkről gondolkodva, a Hansát idézve. Járhatjuk az ország tájait a Rajnát követve, netán a Harz-hegységben, a zord tengerparton, a gátakon, ahol egykor Theodor Storm szellemlovasa csatagolt.

Ne is folytassuk, hiszen e nagy ország megismerésére egy egész élet sem elég. Él még itt egy kultúra, zajlanak még az élhető hétköznapiak, a csendes ünnepeken még ma sem nyír fűvet senki, és gyermekes örömmel nyílnak ki a karácsonyi vásárok. De Merkelt, mint nagymamát követve halványodnak a képek. Nincs alternatívája? Lehetne valamerre tartani? Esetleg visszanezni abba a mélységesen mély kútba? Hiszen József is felfedezte benne a Holdat, a távlatokat, a reményt, a jövőt! Lehetne. Igény van rá. Ám a szellemtelenség, a „facebookbutaság”, a felületesség és a *genscherizmus* egyelőre nem hagy-

ja a mélység kutatását. Talán nem véletlen az, hogy lassan apróhirdetéssel kell keresni jelöltet az államelnöki tisztségre. Boateng, a sötétbőrű focista? Hölgly homoerotikus készlettel, vagy hat gyermekes pártkatona? Például „Karabélyos Zsuzsi”, kinek mindig jól áll a frizurája, rohamsisakkal. („Flinten-Uschi” – Ursula Von der Leyen.)

Professzor Werner Münch-öt idézem: (a CDU elnökségének volt tagja, 2009-ben kilépett a pártból – *Die Tagespost* 2016. október 11.) „*Orwell gondolata figyelmeztessen: az általános hazudozás idején az igazság kimondása forradalmi tett. Itt az ideje egy új felelősségvállalás etikájának, mely a politikai cselekvés következményeit átgondolja. Több, mint aktuális, hogy a kancellár – és pártelnök asszony, a CDU-val együtt a polgárokat és a keresztény értékeket komolyan vegye, azok szerint cselekedjen.*”

PÉNTEK IMRE

Október végi tiszta lángok

Évfordulós kiállítás a zalaegerszegi Városi Kiállítóteremben

Az 1956-os forradalom és szabadságharc (viszonylag) rövid ideig tartott. Szinte minden napnak megvolt a maga „történelme”, krónikája. S most, amikor harminc év után szabadon ünnepelhetjük évfordulót, szomorúan érzékeljük a jelképek hiányát, amit nem volt idő kitermelni a nagyszerű eseményeknek. A lyukas zászló, a hulló vörös csillag, a „pesti srácok” – mind megjelenítik az események lényegét, de a lázas két hét erőfeszítései nem erre, a védelemre, az önszerveződésre fordítottak. A 60. évforduló programjai közt ezért kaptak, kaphattak nagyobb hangsúlyt a képzőművészeti kiállítások, melyek ezt a „jelképteremtő” munkát utólag próbálják elvégezni. Szerintem az irodalomban ez sikerült. Gondoljunk Csoóri, Eörsi, Buda Ferenc és mások verseire, ezek képesek voltak a magyarság ezen különleges, heroikus teljesítményét megörökíteni. A 60. évforduló kapcsán a Nemzeti Múzeumban a *Rejt(jel)képek – a Forradalom titkos művészete*, az MMA felhívása a fiatal képzőművészek generációinak, '56-os művek alkotására, a Mosonmagyaróváron rendezett, 3. Országos Képzőművészeti Kiállítás *In memoriam 1956* címmel, és más, kisebb horderejű tárlatok talán ezt a hiányt remélték pótolni.

Az irodalmunk egyik kiemelkedő opusza Nagy Gáspár *Október végi tiszta lángok* című verse. Ez a több tételes, rendkívül hatásos mű (amely 2005-ben született), képes volt örökérvényű távlatot adni forradalmunknak, mitikus, jelképes erővel felidézni a vérrel festet időszakot.

A zalaegerszegi POFOSZ, a város és a Keresztury ÁMK Városi Kiállítóterme ezért hirdetett pályázatot a helyi és ide költődő művészeknek, Nagy Gáspár versére utalva címében: *Október végi tiszta lángok*. A rendkívül korrekten lebonyolított pályázat zsűrijét Kiss Bódog Zoltán, a POFOSZ elnöke, Aknay János, Kossuth-díjas festőművész és Tóth Csaba Munkácsy-díjas festőművész alkotta. A felhívásra 20 művész adott be 36 műalkotást. Bár ismerősek az évfordulóval kapcsolatos reflexek, ki-ki másként reagál. Egyesek valódi szellemi kihívás-

nak tekintik, mások rutinból adnak be valamilyen munkát, s akadnak kevésbé jól megoldott képek, szobrok.

Körültekintve a Városi Képtárban október 21-én nyílt kiállításon, a minőséggel találkozhattunk. Akadt ugyan egy-két régebbi kép, de annak is joggal helye volt a beérkezett művek között. A fiatalok igyekezete épp úgy értékelhető, mint az idősebb kollégák tágabb körű, akár személyes élményeket is magába olvasztó műformálása.

Lángvirág – Németh János alkotása

Az idősebb generációhoz tartozik Szényi Zoltán, aki '56 *emlékére* címmel adott be két alkotást. A Coelho idézettel dúsí-
 tott kép egy hálóból szabaduló madarat ábrázol, amint kivá-
 gódik a fénybe, a szabadság mámorító levegőjébe. A képfelü-
 letet felező fabetét a két tartományt választja el, karakteres,
 hangsúlyos motívummal. A második kép már nem ennyire
 jelképes, realiztikus jeleneteket és kollázsszerű elemeket
 tartalmaz. A tömeget látjuk, amint a vörös csillagos tornyot
 ledönti, és meginog az egész, ragasztott rongyokkal bekötö-
 zött konstrukció. A mutató nélküli óralap jelzi: most és itt
 megállt az idő. Az esemény az időtlenség szférájába érkezett.
 A gondolatgazdag mű szerény eszközökkel is képes a forra-
 dalmas idők hangulatát felidézni. Tánczos György hiperrea-
 lista stílusban mutatta fel a korszak jelképes figuráit, *Bukott
 szentháromság* címmel. Révai, Sztálin és Rákosi portrék sora-
 koznak előttünk, ahogy a felvonulásokon láthattuk, május 1-jén

1956 (részlet) – Nemes László alkotása – Lukács Zoltán fotói

vagy április 4-én. A bűnös és kárhozatos triptichon alatt egy
 Mindszenty-portré, az imádkozó alak, forradalmunk tragikus
 szentje foháskodik a feloldozásért. Rendkívül érdekes kom-
 pozíciót valósított meg Fabók-Dobriban Fatime. Névtelen, fia-
 tal arcokat vitt fel egy tágas papírsávra, a forradalom névtelen
 hőseit, harcosait. (Ahogy ma látni lehet az egykori ismert fi-
 gurákat a reklámokon is.) Az arcképcsarnok alkalmi jellegű,
 ideiglenes, a ragasztás alig tartja. A festő hozzá írt komment-
 árja arról szól, hogy szándékosan használt romlékony anya-
 gokot, s az arcok tömege azt az érzelmi felfokozottságot próbál-
 ja visszaadni, ami a forradalom idején uralkodott. „*Ember-
 rekről van szó, sok bátor emberről.*” – ahogy írja. A *Tabló nevek nélkül*
 plakátszerű „arcsűrítőménye” jól visszaadja a korabeli névte-
 lenek feltartóztatathatatlanságát. Molnár István egy 1960-as
 dátummal jelölt festményt hozott el a kiállításra, *Megtört*
 címmel. A festményen az anya látható, amint elesett gyer-
 mekét siratja. A kissé szecessziós hangulatú képnek van ere-
 je, méltósága, mondanivalóját képes a tragikum megrendítő
 erejével felruházni. Két 1963-as grafikája jelzi szakmai fel-
 készültségét. (Kár, hogy keveset tudunk róla.) Nemes László
 konstrukciója nagy ívű elképzelés, s mélyen elgondolkodtató.
 Lent a halál tragikumát jelenítik meg a kihantolt koponyák,
 s innen, ebből a kiszolgáltatottságból vezet a magasba az a
 textília réteg, melyen ezek a koponyák eszményivé, ideállá-
 válnak. A kontraszt, a tanulság egyértelmű, miként éri el a
 megtiport, meggyalázott áldozat a köztisztelet szféráit.

Figyelemre méltó Farkas Ferenc három, realista felfogású
 szobra. A *Proféta* befelé tekintő arca a szörnyű látomásoktól
 torzul el, a *Bukás a magasból* zuhanó test látványát mintázza
 meg érzékenyen, s a Piéta-töredék az érzelmi folyamat mélypont-
 ját, gyászát formálja meg tiszta, erőteljes, klasszikus eszkö-
 zökkel. A Hadnagy házaspár – Hadnagy György és H. Póka
 Emőke – több művel is jelentkezett. Hadnagy György 1976-os
 Kiállítása igazán ide illő mű, a felszabaduló energia gömbje
 szinte kettészakítja az őt szorító, nyomorító fatestet. H. Póka
 Emőke absztrakt textilmunkái közt *A kezdet mámore* (2013)
 adja vissza a forradalom győzelmének eufóriáját. Rendkívül
 örültünk, hogy a nyolcvanas évein túl lévő, Kossuth-díjas
 Németh János is három, időszerű munkát adott be a kiállítá-
 sra. Egyik remek plasztikája a *Terror* nevet viseli. A géppus-
 ka kezű, emberi-gépi lény, a szörnyeteg, valódi ördögi figura,
 aki bármit elpusztít maga körül. A kicsit még vázlatos mű
 megérdemelné, hogy nagyobb méretben is elkészüljön, mint
 a művész kimeríthetetlen fantáziájának fekete kerámiabál-
 ványa. A *Lángvirág* csokra az elismerés, a hódolat kifejezése.
Golgotája pedig a szenvedés örök mementója.

Nagy Szilvia tűzzománcán mozaikos szerkezetű sötét ka-
 zettákból álló, nyomasztó képfelületet teremtett. A szenvedés,
 a bizonytalanság darabjaiból rakódik össze a kompozíció, s
 egyetlen, alig észrevehető vörös kocka uralja ezt a magába
 forduló, gomolygó közeget. Nagy Kálmán „emléktöredéke” a
 színek változatos játékával hozott létre egy kontrasztos vilá-
 got, melyben elválik egymástól a jó és a rossz. A piros és feke-
 te festékfoltok örvénylése a halál, a megsemmisülés és az ál-
 dozat harcát idézi fel látványos formációt alkotva.

Horváth László kiváló szobrász újabban festményekkel és
 grafikákkal is kísérletezik. Vegyes technikával készült fest-
 ményén egy „kitörés” válik láthatóvá. A fekete-piros közeg, a
 sötétlő, lángoló massa közepét egy fehér formáció bomlaszt-
 ja fel, rombolja szét. A kissé elvont kompozíció a maga mód-

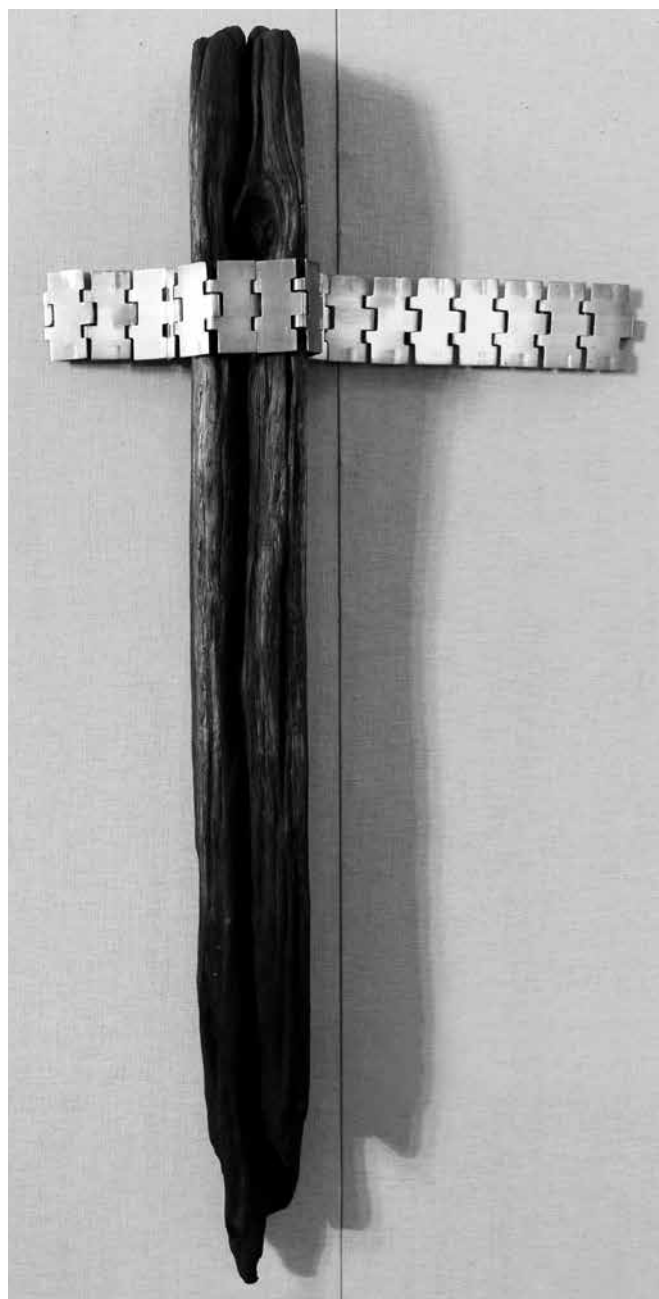
ján a spiritualizálódott küzdelem apoteózisa. Emlékmű-terve pedig a kettéhasadt emléket összefogó, acélból készült forradalmi láng, összezárja, összefogja azt, amit az idő bomlasztó energiái szétválasztottak. Számomra az egyik legszebb, legkifejezőbb alkotás is tőle származik: *Memento '56* címmel. A művész egyébként is szereti a „talált tárgyakat”, nos, így készített korpuszt, egy korhadtt fából, amit egy lánctalpdarab keresztez. A kissé aszimmetrikus mű, e két tárggyal, maximálisan kifejezi a kor tragikumát. Kiss Ágnes Katinka *Benyomás* címmel alkotott festménysorozatot. A három darabból álló kompozíció II. képe adja vissza hűen, megrázóan a fenyegetést, a pusztító előtti kuporgó, kiszolgáltatott alakokkal. Monok Balázs printje – vérrel prickelt arcú gyermek, a vállán az elpusztult báránnyal, s az iskolás jelenettel – szinte reklám ízűen adja tudunkra a szakrális áldozat és a mindennapok feloldhatatlan ellentétét. Karner László *Varjúkoszorúja* látomászerű jelenetet komponál a félelem és fenyegetés érzelmi jelenségéből, a *Fal* pedig áttörhetetlen monumentumként áll előttünk.

...lobogtak a tiszta lángok,
s a forradalom utáni elveszített évekből
valamit ismét visszanyertünk.

Orosz Csaba nem fűzött kommentárt művéhez, az '56-os táblához. Egy összeszögezett fatáblán hegyformájú szögek dülednek, hajladoznak. A mű provokatív esetlegessége, brutális anyaghasználata is joggal kapott helyet a forradalom kegyetlen, leegyszerűsítő viszonyait érzékeltetve.

Végül szóljunk a díjazottokról. Stamler Lajos is három printtel próbálta összegezni '56-os élményeit. Az elsőt a felvonulók eufóriája, a másodikon a vöröslő tank előtt kavargó tömeg, a harmadikon az *Emlékmű* orosz fegyverese, alatta pedig az elfekvő áldozatok. A fotóátdolgozásnak abszolút indokolt használata, egy festőművész finom beavatkozásával. Budaházi Tibor különleges papírra felvitt fémnyomatai a törekenység, az ártatlanság benyomását keltik: a *Jelek I-II.*-n a lyukas zászló és a vörös csillag motívumát variálja. A fehér felületen meglebbenő kör alakú lyuk, a zászló hullámzása számomra azt jelzi, hogy lehet ebben a formában, minimalista eszközökkel is maximális hatást elérni. A felbomló csillagalakzat is az éteri szférákban veszti el erejét, hatalmát. Budaházinak van még egy munkája: a papíron szögesdrót nyúlik el, s a felálló peckeknél vér vöröse csordul. A grafikonyszerű alakzat lefelé halad, egyre veszít erejéből. Szép és kifejező jelkép, első látásra megragadó. A harmadik díjazott, Tóth Norbert munkája számomra egy kis csalódást okozott. A két kép két üres, kékes árnyalatokkal megfestett felület. Mert a Kádár-kormány lefestette, eltüntette ezt a megőrzendő múltat. Ez egy üres szofisztika, amit nem tudok elfogadni semmilyen magyarázattal sem. Persze, Tóth Norbert fiatalember, még változhat a véleménye. Például arról, hogy a semmit semmivel nem érdemes ábrázolni.

Végül azt mondhatom: nagyra értékelem a résztvevők erőfeszítését, hogy komolyan vették a kihívást, a feladatot: lobogtak a „tiszta lángok”, s a forradalom utáni elveszített évekből valamit ismét visszanyertünk. A jelképteremtő munkának tovább kell folynia, csak így válhat teljessé az élmény és gondolat, '56 múlhatatlan öröksége.

Memento '56 – Horváth László alkotása

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi
havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasszerkesztő: Tamásné Horváth Katalin

Munkatársak: Gera Katalin,

Németh István, †Papp Árpád, Sarusi Mihály

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Fő utca 57.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2016. december

Sokszorosítás sorszáma: 12/2016.

E-mail: posta@buvopatak.hu

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

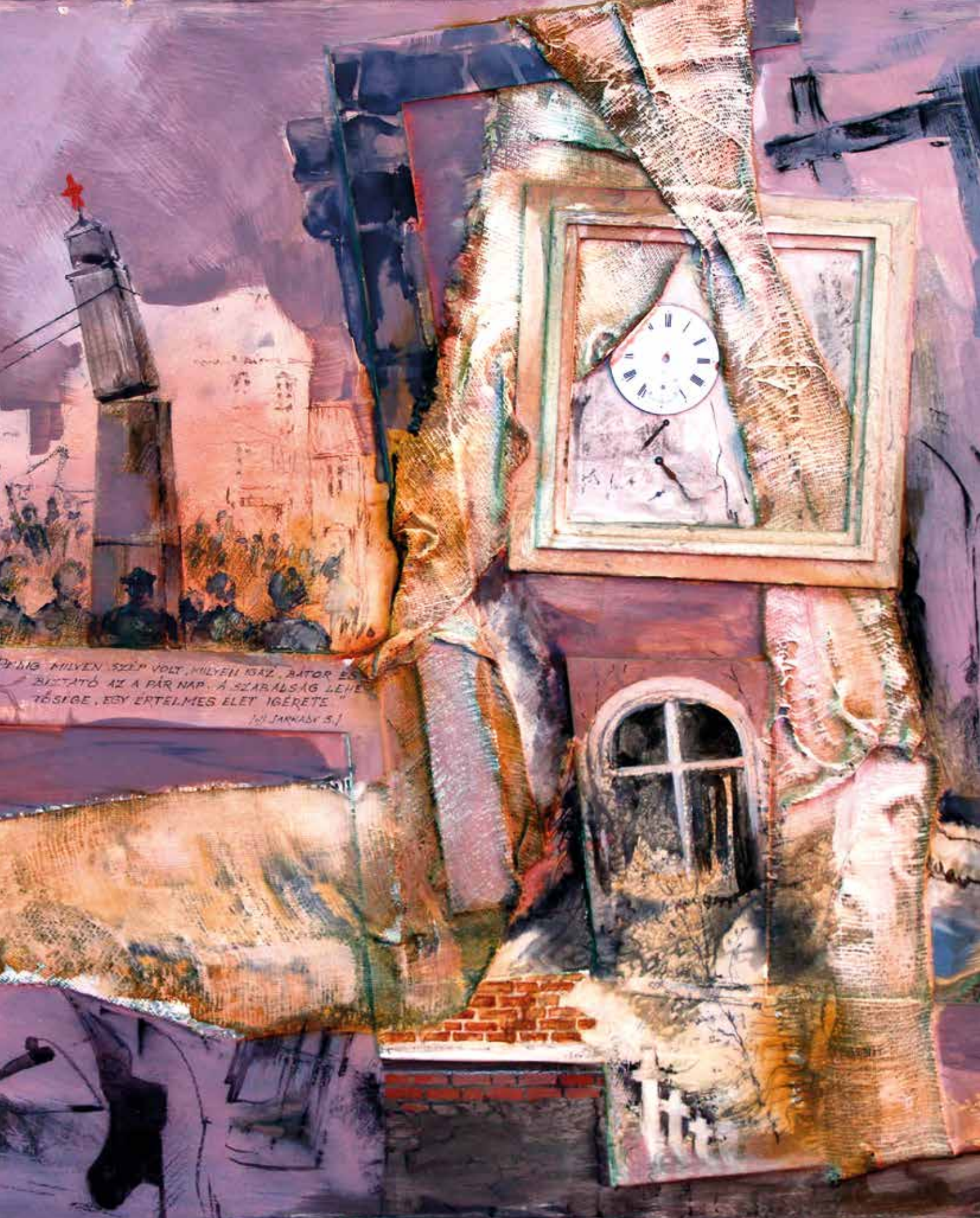
Kaposvár, Somssich P. u. 11-13. I/12.

A kiadásért felelős: Csernák Árpád

A Búvópatak Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

...MIG MILYEN SZEP VOLT, MILYEN ISZÁ, BATOR ES
BIZTATO AZ A PAR NAP, A SZABALASG LEHE
TESSIGE, EGY ERTELMESES ELET IGERETE
[1956 JANUARI 5.]

'56 emlékére II. (részlet) – Szényi Zoltán festménye – fotó: Lukács Zoltán

Kapható az újságárusoknál

A *Búvópatak* az egész országban – Budapesten és a megyeszékhelyeken – kapható az újságárusoknál. A lap éves előfizetési díja 5000 Ft. Megrendelhető az impresszumban olvasható elérhetőségeink valamelyikén.

TÁMOGATÓINK

nka
Nemzeti Kulturális Alap

